

HRVATSKI ULJUDBENI POKRET

Uljudbeno i gospodarsko orta ko društvo

Orta ko opunomo eništvo

10000 ZAGREB – Pete poljanice 7

Zagreb, 13. studenog 2018.

PROJEKTI VJESNIK

Službeni list Hrvatskog uljudbenog pokreta

Br. 11

dr. sc. Tomislav Dragun
opunomo enik Ortaštva

AHBAB JE RANJEN

Ismet Žuni , 1942.

Teška ko smrt tuga me skolila,
U srce žu mi najgor u prolila.
O,da me je sudba bar malo sokolila,
Ne bi mi duša ovako bolila.

Zimskih magli pamuk nakitio granu;
Vihor trubi pjesmu nemilu i stranu
I mjesec kopni mole zoru ranu
Da na rane pane u blagom sopranu...

Crven kao rubin snijeg se ini.
Ahabov pogled sli i mjese ini:
Ismete,malo sa zemlje vini
Nujnost samo može škodit Domovini.

Tuga i o aj Bosnu ne vida.
Tako Ahab zbori i zavoje skida
On veselo snatri i herojstvo zida...

Zemlja se smije jer ima šta piti,
To je vrela krvca što snijeg divno kiti.
Ahab je ranjen, al ushi en klikti:
Bosna e srce Hrvatske biti...

SADRŽAJ

OBAVIJESTI	5
Preoblikovani "Projektni vjesnik"	5
Igre Hrvoja Klasića	15
VIJESTI	17
Predstavljen je Zbornik radova 7. Hrvatskog žrtvoslovnog kongresa	17
Obnova inicijativa za reviziju pretvorbe društvenih poduzeća	20
PRETVORBA DRUŠTVENIH PODUZEĆA	21
Pravo sudjelovanja u pretvorbi više poduzeća i kupnje dionica s popustom do 20 tisuća maraka u svakom od njih temelji se na Zakonu o pretvorbi	21
DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO RH	27
Poništenje pretvorbe i privatizacije (Obnovljena) kaznena prijava protiv Vitice Pavlekovića i Mladena Bajića (5. dio)	27 30
LEKSIKONI SURADNIKA NOVINA I ČASOPISA	33
Ugašena svjetla svijetle (2)	33
U povodu 100. obljetnice rođenja hrvatskog pjesnika Vinka Kosa (1)	37
Iz zaboravljenih novina i časopisa (1) - Vatroslav Murvar: Životno djelo žene Truhelke Nakladnici dobre knjige (1) –	39
- Zabavna biblioteka Nikole Andrića	45
- Svestrani naš vukovarac: Nikola Andrić (1)	47
- Prvih deset godina: "Ognjište", Nakladna	

zadruga, Zagreb	51
NEVINI, SPOSOBNI, STRIJELJANI	57
In memoriam – Umro je Amigo	57
Tužna vijest iz Zagreba: Preminuo Zvonimir Magdi , doajen hrvatskog sportskog novinarstva, net.hr, 9. studenog 2018. godine	57
Blistava je nogometna povijest izvedena pred zid i strijeljana	58
Oštra i napeta utakmica koja je obilovala golovima – "Hajduk" nije uspio da pobijedi "Purgere" iako je bio u nedjelju blizu tome	62
U toku 1941. dolaze u Zagreb izabrani tenisa i Italije, Mađarske i Njemačke na dvoboje s Hrvatskom	64
O KOMUNISTI KIM ZLOČINIMA INFORMIRAJTE SE KOD DRAGUTINA ŠAFARIĆA	65
Hrvat u Sloveniji: Dragutin Šafarić (1)	65
OD STOLJEĆA SEDMOG	71
Hrvatsko ime u prošlosti i sadašnjosti (1)	71
Dva Kvaternika i jedno Mešimurje	76
KATOLICI I DRŽAVA HRVATSKA	77
Kritika totalitarizma u časopisu "Hrvatskoprosvjeta" (1914-1940) (1)	77
MUSLIMANI KOJI SU VOLJELI HRVATSKU	83
Halid Čaušević : Herceg-Bosna i mi	83
Muslimanski vozni red 2012. u Deželi	88
ROMAN U NASTAVCIMA	89
Tri najveća hrvatska kralja (1)	89

OBAVIJESTI

PREOBLIKOVANI "PROJEKTNI VJESNIK"

Naši časopisi služe samo jednom cilju: trebaju poduprijeti naša istraživanja, kako u dolasku do rezultata, tako i u njihovoj svakodnevnoj primjeni. Nema u njima mjesta za pouku, niti za zabavu, a ni za svakodnevnu "ši arsku" politiku. Ne, ne zna i to da smo mi svjetonazorno gledano neutralni.

Naprotiv, mi znamo tko smo i što hoćemo. Katolici smo "s dna kace", ali oni katolici koji posebno vole svoju braću u islamske vjeroispovijesti iz Bosne i iz Hercegovine, a poštuju i sve druge ljude koji vjeruju u Boga i koji se ne zavaravaju željom da se posao može obaviti bez majstora, a i da se nešto može zbiti, iako ne postoji mjesto (lokacija) toga događanja.

Polaze i od misli tragično preminulog hrvatskog pjesnika Vinka Kosa:

"Najveći je mrak, kad magle
spajaju stvari s vrhovima uma."

postavili smo si tri (istinski važna) pitanja na koja tražimo odgovor:

1. Što se je to zaista dogodilo 10. travnja 1941. godine?
2. Kako su završili oni koji su 1941. godine vjerovali u hrvatsku slobodu?
3. Kud je krenulo hrvatsko gospodarstvo 1991. godine?

U trenutku kad smo se konačno (valjda: zauvijek) otarasili Srba (posebno onih "pridruženih", poznatijih pod nadimkom Velikosrbi), Jugoslavije i komunizma, krenuli smo svojim putem. Za politiku, državotvornu i uljudbenu stranu tog događaja nije bilo spora, ali ne i za gospodarsku. Kretanja nakon toga nisu dala očekivane rezultate, pa je logično postaviti pitanje:

Zašto?

Uvjereni smo, a upravo to nastojimo dokazati, nametnuta su nam u skrivenim kutcima pripremljena rješenja, koja su proglašena jedino mogući izlazom. Tako smo ušli u privatizaciju društvenih poduzeća a kroz "slobodni lov" u kojem su, naravno, najbolje prošli oni koji su bili i najbolje (u tajnim pripremama) "naoružani", ali – nažalost – i nedorasli zadatak i koju su ugrabili (gledano kroz opću, nacionalnu, korist).

S tim se ne slažemo i zato tražimo prava vrata u zidu neotvorene budući niti, jer, opet, kako kaže Vinko Kos:

"O nisu, Bože, zle te burne mase,
u njima živi želja za životom,
al' pale su sjene s ponajvišeg stabla
na zgažene travke, koje traže svjetlost.

Molim ti se. Boli me nemiran pogled
radničke djevojke i kriva peta na nogama njenim.
Boli me korak žene iz predgrađa
i vraćanje muža pjanog asfaltom kroz noć."

Nametnut nam je tzv. liberalni, divlji, "kapitalizam" (iako ne znamo što to uopće znači, a vjerojatno niti oni koji ga

zagovaraju), iako su te 1991. godine postojala niz barem jednako vrijednih rješenja

7

(koja još uvijek ne bismo ovdje vrednovati, nego bismo ih samo naznačili): 1. liberalni "kapitalizam", 2. državni "kapitalizam", 3. zadrugarstvo, 4. samoupravljanje radnika i 5. socijalno gospodarstvo.

Svoje bismo o svemu tome rekli i postupno tijekom istraživanja koje provodimo, a osobito nakon njegova završetka.

U tom smislu, odmah, ista bismo potrebu provedbe revizije pretvorbe društvenih poduzeća, ali ne samo (1) onog dijela koji se može nazvati "operativnim kriminalom", nego i onoga (2) koji se može nazvati "sustavnom osnovicom kriminala", ali i (3) "rodija kim" ustrojem korištenja sustavno pripremljenih "kriminalnih rješenja". Za ilustraciju onoga što opravdava naš postupak možemo iznijeti primjer: (2) Rasni zakoni – cilj: eliminacija Židova. (3) Poasni arijevcima – cilj: spasiti "rodijake" od "zakonske" ugroze. (1) Plati (Židove), pa otputuj iz Njemačke u Sjedinjene Američke Države – cilj: svaki je biznis dobar, ako se u njemu zaradi. "Ne treba se" baš "držati zakona kao pijan plota".

Zalažemo se za reviziju pretvorbe sa stajališta analize kriminalnih oblika navedenih pod (2) i (3), koja zasad nisu operacionalizirana, a pretvorbu kriminalnog oblika navedenog pod (1) prepuštamo nadležnim državnim tijelima, s tim da ona ne primjenjuju "židovsku rješitbu" br. (1).

U konkretnoj izvedbi revizijsko istraživanje je usmjereno na nastavno navedene materijalne i financijske pozicije (pod pojmom dionica razumijevaju se dionice i udjeli trgovačkih društava):

ANALIZA SUSTAVNOG OSLOBLONCA ZA PREUSTROJ HRVATSKOG GOSPODARSTVA

1. Nužnost ili ne preustroja hrvatskog gospodarstva kroz pretvorbu društvenih poduzeća a nakon osamostaljenja

8

2. Optimalnost izabranog oblika preustroja hrvatskog gospodarstva kroz pretvorbu društvenih poduzeća a nakon osamostaljenja

3. Provedba modela "Markovićeve privatizacije"

4. Odlike sustava korisnika pretvorbenih prava, te veličina i struktura tih prava

5. Provedena procjena vrijednosti društvenih poduzeća u pretvorbi

6. Provedeni sustav interne dokapitalizacije

7. Provedena dioba dionica društvenih poduzeća na udio dionica za kupnju s popustom, odnosno na udio dionica bez popusta

8. Provedeni sustav kupnje dionica društvenih poduzeća s popustom

9. Praksa zajedničkog kupnji dionica društvenih poduzeća od strane korisnika prava na to

10. Provedena pretvorba banaka i osiguravajućih društava

11. Provedena pretvorba poslovnih jedinica u vlasništvu stranih poslovnih subjekata

12. Položaj PIF-ova i pojedina njih stjecatelja dionica društvenih poduzeća u kuponskoj privatizaciji

13. Brojnost i opseg dionikog vlasništva pojedina njih stjecatelja dionica u kuponskoj privatizaciji kojima nije omogućena razmjena dionica (odnosno dobivanje novane naknade) s Hrvatskim fondom za privatizaciju?

ANALIZA DRUŠTVENOG POGODOVANJA U PREUSTROJU HRVATSKOG GOSPODARSTVA

14. Utvrđivanje visine obveza društvenih poduzeća u pretvorbi uključujući i depozite vanjskih subjekata

15. Procjena vrijednosti obveza društvenih poduzeća u pretvorbi

16. Korištenje skrbnih radova u pretvorbi društvenih poduzeća

17. Korištenje menadžerskih kredita pri stjecanju vlasništva nad dionicama društvenih poduzeća u pretvorbi

18. Primjena svojstava udruga malih dioničara u preuzimanju društvenih poduzeća u pretvorbi?

9

19. Primjena ortodoksnih ugovora pri preuzimanju poduzeća u društvenom vlasništvu

20. Kadrovska povezanost komunističkih dužnosnika u pretvorbi poduzeća u društvenom vlasništvu

21. Uloga Službe društvenog knjigovodstva u pripremi i provedbi pretvorbe društvenih poduzeća

22. Ostvarivanje prava na dividendu na neotplaćene dionice

23. Korištenje bankarskih potencijala za financiranje kupnje dionica društvenih poduzeća u pretvorbi

24. Suradnja s inozemnim subjektima tijekom pretvorbe društvenih poduzeća?

25. Korištenje mogući nosti koje pružaju offshore oaze pri pretvorbi društvenih poduzeća

26. Korištenje direktorskog položaja u cilju vlasničkog preuzimanja društva u pretvorbi?

27. Razlozi i rezultati osnivanja PIF-ova?

28. Društvena opravdanost i gospodarska razložnost zamjene dionica (odnosno davanja novčane naknade) između pojedinih vlasnika dionica i Hrvatskog fonda za privatizaciju, posebno između PIF-ova i Hrvatskog fonda za privatizaciju

ANALIZA KORIŠTENJA NEZAKONITIH I NEPRAVILNIH POSTUPAKA U PRETVORBI DRUŠTVENIH PODUZEĆA

29. Fakturiranje za nepostojeće usluge i naplata tih tražbina, odnosno transfer sredstava društvenog poduzeća u pretvorbi na vanjske računove u cilju kupnje njegovih dionica

30. Korištenje sindikalnog ustroja u svezi s kriterijem "sve je pod kontrolom" u cilju preuzimanja društvenih poduzeća u pretvorbi

31. Prodaja društvenih poduzeća u pretvorbi za "jednu kunu"

32. Izvori sredstava za "torbarenje" pri kupnji dionica društvenih poduzeća u pretvorbi

33. Nenamjensko korištenje bankarskih kredita tijekom pretvorbe društvenih poduzeća

10

34. Nenamjensko korištenje sredstava poduzeća u državnom vlasništvu, odnosno državnih jamstava i poticaja

35. Funkcija steajeva u preuzimanju društvenih poduzeća u pretvorbi?

36. Poslovni odnošaji Hrvatskoj fondu za privatizaciju i PIF-ova prije njihove registracije

37. Otpis dugova prema državi preuzetih društvenih poduzeća

38. Primjena dokapitalizacije "reda radi" korištene u svrhu podloge za preuzimanje društvenih poduzeća u pretvorbi

39. Praksa prenamjene zemljišta na korištenju društvenih poduzeća u pretvorbi

40. Podmira poreznih obveza sredstvima preuzetih društvenih poduzeća kroz preuzimanje njihovih sredstava od strane državnih tijela, ustanova i agencija, pri "napuhanoj vrijednosti", bilo od strane vlasnika dionica, bilo od strane članova uprave

Na prvo pitanje odgovor, već sad, naziremo u povijesnom hrvatskom državnom pravu, pa Domovinski rat, o ZAVNOH-u da i ne govorimo, vidimo samo kao jednu od konkretnih radnji s ciljem njegove zaštite, nikako njegova nastanka, te idemo tako sve do "iranskih dana" slijede i tragove hrvatskih historičkih istražitelja kao što su bili Stjepan Krizin Saka, Mate Marinko i dosta njih drugih istoga kova i jednake sklonosti istini. Prekretnica nastala 10. travnja 1941. godine nije bila tek samovoljni proglas, bilo pojedinca kome je to toga jutra "sijevnulo u glavi", bilo skupine aktivista koja tome inu ak nije niti bila naznačena, nego se je jednostavno radilo o iznučenom sljedećem koraku bi a koje je toga trenutka samostalno prohodalo.

Da, kako bih uostalom mogao i prihvatiti neshvatljivu tezu da su Hrvati nastali od Slavena, štoviše da su Slaveni, kad je taj slavenski postao samo u mašti svojih otaca – povijesnih mudrijaša.

11

SLAVENI (www.enciklopedija.hr):

Ime –

"Podrijetlo imena Slaveni (Slov ne, u bizantskim izvorima Sklab noí ili Sklaboí, od toga je nastao arapski naziv Saq liba, latinski Sclavini ili Sclavi) ni do danas nije razjašnjeno."

Tko su –

"Zato je postanak i rani razvoj Slavena mogu e pratiti samo s pomo u filološkoga prou avanja i arheoloških nalaza."

Brojnost -

Ništa.

Postojbina -

"U znanstvenoj literaturi iznesene su mnogobrojne pretpostavke i mišljenja o slavenskoj pradomovini, ... Op enito se smatra da Slaveni u predselidbenom razdoblju nisu nastavali uvijek isto podru je." "Otuda su na podru ju slavenske pradomovine, koje se prema tomu nalazilo me u trima jezi nima podru jima (balti kim, germanskim i iranskim), u toponomastici razli iti tragovi: uz praslavenska i indoeuropska imena nalaze se i imena koja potje u od Iranaca, Tra ana, Balta, Germana, Kelta, Ilira i Ugro-Finaca."

Jezik –

"Kada su se potkraj XIX. st. u okviru komparativno-povijesnih studija mnogi lingvisti okrenuli prouavanju problema stupnja srodnosti između u indoeuropskih jezika, osobito onih kod kojih je postojala uočljiva strukturna srodnost kao kod slavenskih i baltičkih jezika, uslijedili su pokušaji približne lokalizacije prostora na kojem se govorilo praslavenskim

12

jezikom (većina suvremenih slavista smatra izvjesnim da je praslavenski jezik bio uobičajen sredinom I. tisućljeća pr. Kr.).

Podrijetlo -

"I povijesna antropologija pokazala je da su većina najstarijih poznatih slavenskih grobljima bili pokapani pripadnici različitih rasa (istočnoeuropske, sredozemne, nordijske, kromanjonske). Sve to upućuje na zaključak kako su se na području slavenske pradomovine različite narodne skupine spajale u novu cjelinu, a pritom je najvažniji bio onaj dio indoeuropskog stanovništva koji je bio nositelj slavenskog jezika.

Seobe -

"Stručnjaci nemaju jedinstveno mišljenje ni o vremenu doseljavanja Slavena na europski teritorij (pretpostavlja se između 2000. i 500. pr. Kr.)." "Pojedini su arheolozi pokušali etnogenezu Slavena povezati s arheološki fiksiranim kulturama koje su egzistirale u slavenskoj pradomovini: ... No nijedna od tih teorija nije dokazana, premda su nositelji svih tih kultura zasigurno sudjelovali u međusobnom stapanju i sjedinjavanju."

Povijesna pojava -

"U VI. i VII. st. na širokom su području od Labe na zapadu do Dnjepra na istoku postojale praška (praško-koracka) i penkovska kultura, prve koje se nesumnjivo mogu identificirati kao slavenske."

Državnost –

"Tako je prva slavenska državna tvorevina bila kratkotrajna Samova država u srednjoj Europi sredinom VII. st."

13

Naselja –

"Središte naseobinskih zajednica bio je grad, prisutan na zapadnoslavenskom i isto-noslavenskom području od kraja selidbenoga razdoblja, a kod Južnih Slavena tek od IX. st."

Društveni ustroj -

Nad širokim slojem slobodnih seljaka izdignula se plemenska aristokracija u nastanku, koja je svoj izniman položaj zahvaljivala podrijetlu, bogatstvu i ugledu.

Religija -

Izvori omogućuju detaljniji uvid u obilježja slavenske politeističke religije kod Istočnih Slavena i zapadnoslavenskog stanovništva na području između Labe i Baltika, dok za velik dio Zapadnih Slavena i za Južne Slavene nema izravnih svjedočanstava.

Uljudba –

Ništa.

Vladari –

Baš ništa.

Dakle, Hrvati su nastali od naroda kojemu se ne zna ime, kojemu se ne zna podru je na kojem je živio, kojemu se ne zna podrijetlo ni broj, o kojemu svjedo e arheološki ostatci razli itih kultura, bez definiranog jezika, s opisno-neodre enom religijom, bez naselja, bez države i vladara, bez ...

Hvala lijepo. Tko voli, nek' izvoli. Ja mogu bez toga.

14

Drugo pitanje odmah proizvodi i konkretno podpitanje:

Zašto se istraga zlo ina kih pogubljenja onih ljudi, koje su bezobzirno komunisti likvidirali 1945. godine (i oko nje), uporno svodi na "masovke", gdje zaklju ci (kako se kome svidi) mogu biti i ovakvi, i onakvi, a ne istražuju se pojedina ne sudbine kod kojih ne može biti dvojnosti glede onoga što se je stvarno zbilo. Moramo biti do kraja jasni:

Ubijani su sposobni, samo zato što su bili sposobni, prvenstveno jer su bili intelektualci, a time istodobno i "opasna konkurencija" mediokritetima koji su u njihovoj smrti nalazili svoju afirmaciju. Ta, i grmlje je više od hrasta kad hrast posijeku. Ne možemo pri ovome izbje i grubu usporedbu s ljudožderima, koji jedu mozak protivnika ne bi li (dakako, neuspješno) preuzeli njegovu mo i, osobito, pamet.

Zato istražujemo pojedina ne sudbine onih koji su u re eno doba stradali od zlo ina ke ruke.

Zašto sve to radimo, esto nas pitanju. ak ine to i oni nama najbliži koji su nam posve privrženi i koji poznaju svaku našu misao. Odgovor e Vam, umjesto nas, dati Jakov Ivaštinovi :

"Tuge ima i u Kosovim pjesmama, ali nema je u njemu. Iz sebe ju je izvukao i pretvorio u ljepotu osje anja i dobrote, u šutnju i njena bogatstva. Ne jadikuje nego aktivisti ki ide u novu vedrinu. Cijeni ono što je razoreno jer i to može biti put do nove mudrosti, do novog svijeta. Ni ropstvo ga ne vodi do tuge jer je i ono prolazno.

Samo u tužne ulazi tuga. U onoga tko sam ne ugasi svoju radost, nikada ne e u i tuga. Smisao tuge nije u o aju nego u bijeloj zori koja dolazi poslije crnog mraka.

15

Iako nemiri krše njegove uspone, ipak nije o ajnik nego David koji se ponovno diže i bori. O aj i crni kraj ne prihva a jer vjeruje u ljubav i pravdu "i u podignu e pogaženih trava", jer znade da su prave istine ispod vanjštine, tamo gdje klice po inju rasti."

Rezultate svojih istraživanja i kona ne spoznaje do kojih emo do i objavljuvat emo u svojim asopisima: "Hrvatska Država", tromjese na smotra za sustavna pitanja, "Glasnik Hrvatskog uljudbenog pokreta", dvotjednik (mjese nik) za aktualnosti, te "Projektni vjesnik", povremenik za tekua priop enja.

Zasad je "u igri" samo "Projektni tjednik", zbog tehni kih (informati kih) razloga, pa u njega slažemo sve ono o emu ovoga trenutka želimo obavijesti pu anstvo, pritom se koriste i dobrotom Dragutina Šafari a iz Velenja (www.safaric-safaric.si), dok naš internetski portal www.hrvatska-uljudba.com trenutno još uvijek stoji prazan.

Nu, uskoro emo zajedriti punim jedrima.

IGRE HRVOJA KLASI A

ovjek je opet ljut. Prijeti propast njegovu grandioznom djelu:

"Prošlog je tjedna povjesničar Hrvoje Klasi u svojoj redovitoj kolumni na Net.hr-u iz prve ruke iznio informaciju da na Hrvatskoj radioteleviziji (HRT) već dulje vrijeme stoji projekt dokumentarnog serijala "Nezavisna država Hrvatska" u kojoj je pripremi sudjelovao kao jedan od inicijatora, autora i scenarista.

Snimanje serijala predviđeno u šest epizoda započelo je 2015. godine, a osim u Hrvatskoj Klasi i suautori snimali su u Rimu, Vatikanu, Firenci, Berlinu, Sachsenhausenu, Beogradu te na

Bleiburgu. Pritom su o toj, desetljeće ima kontroverznoj temi, razgovarali s tridesetak istaknutih povjesničara iz Hrvatske, BiH, Srbije, Velike Britanije, Njemačke i Italije, a od Jugoslavenske kinoteke u Beogradu otkupili više od dva sata raritetnog filmskog materijala koji je od 1941. do 1945. snimao Hrvatski slikopis NDH.

Sve to, prema Klasi evim riječima, ovaj projekt čini 'vjerojatno najznanstvenijim u povijesti hrvatskog dokumentarnog programa'." (net.hr - 9. studenog 2018. godine)

Pisao sam ovima s net.hr i ukazao na spiteljsko-povjesničarsku plodnost Hrvoja Klasića (dva članka u zadnjih pet godina), ali šute. Prosljedio sam poruku i njemu, ali se ni on ne javlja. Međutim, na stranici Filozofskog fakulteta u Zagrebu nema više podatka o njegovim aktivnostima u zadnjih pet godina.

Fotografija: ZAVNOH iz: Zvonko Bilić, Zdenko Radoš, Marijo Vučković i Miro Pijetlo na zasjedanju

SAŽET PRISTUP HRVATSKOM TVORBENOM PRAVOPISU

LJUBO GREPO

**ŽAL ZA ČETNIČKIM
VOJVODOM**

MASAMARIO ORTAKE

PAVLON ĐURIČIĆEM

BITI PRAVIM MUSLIMANOM

SLAVENI DEPOPULACIJA HRVATA U VOJVODINI

VIJESTI

PREDSTAVLJEN JE ZBORNIK RADOVA 7. HRVATSKOGA ŽRTVOSLOVNOG KONGRESA

U srijedu 7. studenog 2018. godine u Muzeju Mimara Hrvatsko žrtvoslovno društvo predstavilo je Zbornik radova 7. Hrvatskoga žrtvoslovnog kongresa „Pamćenje i povijesna istina o žrtvama“.

Program je vodio Franjo Talan, a svojim govornim priložima su se posebno istakli mons. Josip Mrzljak, biskup varaždinski i prof. dr. sc. Zvonimir Šeparović, počasni predsjednik. Skup je pozdravio predsjednik Ante Beljo.

U svezi s tim poslali smo prof. dr. sc. Zvonimiru Šeparoviću u pismo:

HRVATSKI ULJUDBENI POKRET
Uljudbeno i gospodarsko ortačko društvo
Ured opunomoćenništva
Pete poljanice 7 – 10000 ZAGREB

Zagreb, 10. studenog 2018.

HRVATSKO ŽRTVOSLOVNO DRUŠTVO
Prof. dr. sc. Zvonimir Šeparović
Počasni predsjednik
Cesarijeva ulica 24
10000 ZAGREB

Na znanje:

Mons. Josip Mrzljak, varaždinski biskup, 42000 Varaždin, Pavlinska 4

Ante Beljo, predsjednik, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, 10000 Zagreb, Ilica 36/I/dvorište

Franjo Talan, predsjednik, Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava, 42000 Varaždin, Franjeva ki trg 7/2

dr. sc. Stjepan Razum, pro elnik, Nadbiskupijski arhiv, Zagreb, Kaptol 27

Cijenjeni g. profesore,

Vidjevši Vas u dobroj životnoj kondiciji prigodom predstavljanja Zbornika radova 7. Hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, odlučio sam zamoliti Vas za razgovor na kojem bih iznio neke informacije o svom radu i neke prijedloge koji bi se mogli uklopiti u aktivnosti Hrvatskog žrtvoslovnog društva, kojemu ste i dalje Vi odlučujuća motorna sila.

Ali, kako Vas prvi put izravno kontaktiram smatram da je red predstaviti se. Ja sam ... Ostalo o meni i mom radu možete saznati iz priloga, a koji je dodatak u mojoj (retrospektivnoj) novoj knjizi pod naslovom "Raspodjela u školama". Inače, kao što je vidljivo iz također priložene naslovnice, ova knjiga je indeksirana (ISBN, CIP) pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Dakle, ne želim i duljiti, s Vama bih htio razmijeniti spoznaje i misli glede sljedećih tema:

1. NEVINI, SPOSOBNI, STRIJELJANI. Ovo je moj podprojekt u sklopu mnogo šire cjeline. U svojim istraživanjima (kao revizor, kojega isključivo prati geslo: samo inženice), pozdravljaju i i skupno-globalna istraživanja, usmjerio sam se na životne sudbine

pojedinih stradalnika. Izdvajam ovdje sljedeće Hrvate (odnosno, ako to nekome smeta: osobe koje su voljele Hrvatsku): Mustafa

19

Busuladžići, Šime Debelići, Jakša Ercegović, Andrija Radoslav Glavaš Buerov, Milivoj Karamarko, Milivoj Magdić, Julije Makanec, Zlatko Milković, Tias Mortigjija, Ismet Muftić, Felix Niedzelski, Jerko Skraić, Munir Šahinović Ekremov, Danijel Uvanović i Ismet Žunić. Nadalje, ove godine je 100-ta obljetnica rođenja Jakše Ercegovića i Jerka Skraića. Mislim da bi toj obljetnici trebalo dati dostojno mjesto na Vašem Kongresu, a što se mene tiče rado bih u istome času sudjelovao s prigodnom elaboracijom.

2. SURADNICI "PLAVE REVIJE". Dovršavam rad na "Leksikonu suradnika Plave revije" (po svojoj originalnoj autorskoj metodi). Za životne sudbine dvije trećine tih ljudi ne zna se ništa. Pokušao sam to pitanje riješiti na razne načine i putem raznih ustanova, ali sam i dalje na početku. Možda bi mi u tom nastojanju moglo pomoći Hrvatsko žrtvoslovno društvo? Radi se u sljedećim osobama: Krsto Bakarić, Ivo Balen, Guido Belinc, Dr. Leopold Belobrajdić, F. Bistran, Jure Boroje, H. Bošnjak, Ignacije Duišin, Vjekoslav Eimović, Pavao Gugić, Greta Hayer, E. Hrvojić, Andrija Ilić, Stjepan Jakopec, Milivoj Karamarko, Ivan Katušić, Tvrtko Kelemen, Vladimir Kiseljev, Božidar Krolo, Ivan Krolo, Branimir Kukolja, Dolores Labaš, Franjo Ladan, Dunja Ladanji, Ivana Maixner, Nikola Matijević, Emil Medvedović, Vladimir (Vlado) Milićević, Ivan Milićević, Dražen Panjkota, Vladimir Posinovec, Spasoje Preović, Velimir Pustajec, Vladimir Pustijanec, Janko Skrbinić, Miroslav Stajkov, Ivan Sveti, Nikola Šabić, Vjekoslav Šišul, Franjo Trbuha, Ivo Valčić, Miroslav Vitarnja, Janko Zanetić i Zvonimir Zilhar (Cilhar).

3. NOVINE-ASOPIS "GLAS SV. ANTUNA" (BUENOS AIRES, ARGENTINA). Pripremam isto tako i "Leksikon suradnika Glasa sv. Antuna" (i još ponega u svezi s njim). Opskrbio sam se veći (i

pregledao ih) s gotovo svim brojevima "Glasa sv. Antuna", uz nesebičnu pomoć pre. Mije Gabrića i prof. Božidara Petraća, pa sam već solidno zagazio u dotično gradivo. Možda bi mi pri ruci

20

mogao biti, uz Vaš nagovor, g. Ante Beljo, kojemu ste prepustili žrtvoslovnu dirigentsku palicu hrvatskog naroda.

Raduju mi se susretu s Vama, koji može biti bilo kada i bilo gdje, ostajem

S poštovanjem

dr. sc. Tomislav Dragun
ovlaštani financijski revizor
opunomoćeni Ortaštva

OBNOVA INICIJATIVA ZA REVIZIJU PRETVORBE DRUŠTVENIH PODUZEĆA

Danas sam se obratio Državnom uredu za reviziju s obnovljenom Inicijativom za reviziju pretvorbe društvenih poduzeća istakavši sljedeće:

Preko Udruge hrvatskih revizora "Benedikt Kotruljevi" iz Zagreba pokrenuo sam u siječnju 2000. godine preko Vlade RH (predsjednik: Ivica Račan) inicijativu za reviziju pretvorbe društvenih poduzeća. Nevjerojatno, ali istinito: Do danas (skoro 19 godina) na nju nije odgovoreno.

Podnio sam preko Zajednice Udruga zainteresiranih za otklanjanje nezakonitosti iz pretvorbe i privatizacije društvenih poduzeća iz Zagreba 29. lipnja 2006. godine Državnom uredu za reviziju zahtjev za poništenje pretvorbe i privatizacije poduzeća u Republici Hrvatskoj kao i poslovnih banaka koje evidentno nisu prošle vlasničku transformaciju kroz zakonsku pretvorbu, ali do

danas na njega niste odgovorili (malo Vam je izgleda 12,5 godina?).

Sada pak obnavljam prijedlog, odnosno zahtjev iz 2000. i 2006. godine, te dajem obnovljenu Inicijativu za reviziju pretvorbe društvenih poduze e

PRETVORBA DRUŠTVENIH PODUZE A

PRAVO SUDJELOVANJA U PRETVORBI VIŠE PODUZE A I
KUPNJE DIONICA S POPUSTOM DO 20 TISU A MARAKA U
SVAKOM OD NJIH TEMELJI SE NA ZAKONU O PRETVORBI

Ivan Ivekovi , ravnatelj Porezne uprave, Zagreb, "Vjesnik", 6.
studenog 1996. godine

Budu i da je Vjesnik 2. studenoga 1996. objavio tekst
"Pretvorbeni kriminal: Glavni poreznik Ivekovi , ministri Šaki i
Škoro me u po niteljima", kojim se krivo prikazuje stanje oko
pretvorbe te neosnovano, neistinito i grubo narušava moje
dostojanstvo i ugled te ugled i dostojanstvo moga uvaženoga
kolege iz Ministarstva financija, vrlo cijenjenoga gospodina
Šaki a, cijenjenoga gospodina Škore te ostale cijenjene gospode
koju osobno ne poznajem, s tim u svezi dajem ovu svoju izjavu.

U zadnje vrijeme javnosti se serviraju kao problem pretvorbe
mali dionici koji su u više poduze a sudjelovali u
pretvorbi i pri tome se višekratno koristili pravom na
kupnju dionica s popustom do 20 tisu a njema kih
maraka, proglašavaju i to nemoralnim, nezakonitim, pa e
kriminalom.

Pri davanju takvih kvalifikacija nitko se nije potrudio, barem
koliko je meni poznato, da navede zakonske odredbe kojima
je ta materija ure ena, jer bi se tada vidjelo da je to mogu e i

zakonito, ili da u suprotnom navede izričite odredbe po kojima je to bilo zabranjeno.

22

Za provedbu odredbi o tome bitne su odredbe članka 5. i članka 19. Zakona o pretvorbi društvenih poduzeća (Narodne novine broj 19/91., s kasnijim izmjenama i dopunama, zaključno s 21/96.). Zbog toga u citirati najbitnije dijelove tih članaka.

članak 5., stavak 1.:

"Pretvorbom vlasništvo nad poduzećem mogu ste i:

1. zaposleni i ranije zaposleni u poduzeću u složenom obliku udruživanja odnosno organiziranja u koji je poduzeće udruženo te raniji i sadašnji kooperanti u poljoprivrednoj proizvodnji uz osnovni popust od 20 posto i dodatni od jedan posto za svaku godinu radnog staža odnosno ugovora o kooperaciji;

2. zaposleni u pravnim osobama koji rade sredstvima u društvenom vlasništvu koje po ovom zakonu ne podliježu pretvorbi i u pravnim osobama u državnom vlasništvu, te zaposleni u organima državne vlasti i u njima odgovaraju im organima pod istim uvjetima kao i zaposleni u poduzeću;

2a. punoljetni državljani Republike Hrvatske pod istim uvjetima kao i zaposleni u dijelu u kojem to nisu ostvarile osobe iz točke 1. i 2. ovog stavka..."

Ostale točke članka 5., stavka 2., kao ni ostale odredbe toga članka, osim stavka 2., ne navodim jer nisu za ovo pitanje toliko značajne.

članak 5., stavak 2.:

"Zaposleni i ranije zaposleni iz točke 1. i stavka 1. ovoga članka imaju pravo prvenstva pri kupnji dionica poduzeća koje se pretvara u dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću u..."

članak 19., stavak 1.:

"Osobama iz članka 5. stavak 1, 2. i 2a. ovoga zakona može se uz popust prodati najviše 50 posto vrijednosti poduzeća, s tim da svaka od njih može kupiti dionice uz popust najviše u nominalnoj vrijednosti do dinarske protuvrijednosti od 20.000 njemačkih maraka obračunate po tečaju iz članka 13. stavka 1. ovoga zakona."

Iz navedenih kao i svih drugih odredaba Zakona o pretvorbi društvenih poduzeća proizlazi da je objekt pretvorbe bilo svako pojedino društveno poduzeće te da su u pretvorbi svakog poduzeća imale zakonsko pravo sudjelovati sve osobe iz članka 5. Zakona (zaposleni u poduzeću, zaposleni u drugim pravnim osobama i svi punoljetni državljani Republike Hrvatske i dr.) pod uvjetima iz članka 19. Zakona, pri čemu su zaposleni imali pravo prvenstva.

To znači da je prema Zakonu praktički svaki punoljetni državljanin Republike Hrvatske imao pravo sudjelovati u pretvorbi svakog poduzeća do 20 tisuća njemačkih maraka, pod Zakonom propisanim uvjetima, tj. ako je bilo

mogu nosti unutar 50 posto glavnice i ako dionice nisu pokupovali zaposleni.

Druk ije shva anje i tuma enje Zakona, posebno u smislu ograni avanja prava gra ana da sudjeluju u privatizaciji više poduze a ili pak ograni enja da se ukupno kod svih poduze a s

24

popustom moglo kupiti dionica najviše do 20 tisu a njema kih maraka, nema zakonskog utemeljenja.

Ta druk ija shva anja i tuma enja Zakona posebno su nerazumna i predstavljaju grubo narušavanje pravnoga poretka jer dolaze nakon etiri i pol godine prakse odnosno takve primjene Zakona od strane malih dioni ara - kupaca i Fonda za privatizaciju kao prodavatelja.

Pokušaj da se sudjelovanje u pretvorbi više poduze a i korištenje zakonskoga prava na kupnju dionica s popustom nominalne vrijednosti do 20 tisu a njema kih maraka kod svakog od njih proglasi nezakonitim — nema nikakve pravne ni materijalne podloge.

U ovim slu ajevima ne radi se ni o kakvim zlouporabama i nezakonitom stjecanju pogodnosti. Naime, koliko mi je iz sredstava javnoga priop avanja poznato, Fond i danas pod istim uvjetima kojima su se koristili mali dioni ari prodaje na veliko cijela poduze a.

Budu i da sam jedan od onih, nešto više od devet tisu a gra ana, koji su se, suglasno lancima 5. i 19. Zakona, koristili svojim pravom sudjelovanja u pretvorbi više poduze a, te da sam na elu onih koji su u Vjesniku javno prokazani i difimirani, unaprijed proglašeni po initeljima "pretvorbenoga kriminala" i krivima bez sudske presude, radi javnosti i poreznih obveznika, budu i da obnašam dužnost, kako je navedeno,

"glavnoga poreznika", smatram svojom ljudskom, asnom i moralnom obvezom iznijeti sljede e.

Svojim pravom na sudjelovanje u pretvorbi društvenih poduze a koristio sam se u devet poduze a. Zaklju io sam s Fondom za privatizaciju devet ugovora, od kojih sedam prije dolaska u

25

Ministarstvo financija (13. svibnja 1993.), a dva nakon što sam na dužnosti ravnatelja Porezne uprave. I tada, kada sam zaklju ivao te ugovore, i danas mislim da sam se, kao i svi drugi koji su tako radili, koristio svojim pravima prema Zakonu o pretvorbi društvenih poduze a.

Ugovora bih sigurno zaključio i više da sam ih mogao financijski izdržati, odnosno otplaćivati, jer sam od samoga

26

po etku vjerovao u pretvorbu, pravni poredak i hrvatsko gospodarstvo. Stajao sam u reprovima za upis sa svim ostalim građanima, nigdje nisam spominjao svoju funkciju, niti me tko to pitao.

Pri zaključenju svakog ugovora davao sam to ne sve podatke, ime, prezime, JMBG. Fond je ugovore potpisivao,

a ja sam se ugovora držao i za dionice uredno svakoga mjeseca, i to gotovo četiri godine za redom, uplaćivao Fondu (državi) oko 1.800 kuna - pola moje službeničke plaće.

Reduciraju i maksimalno svoju osobnu potrošnju, standard i privatni život, rade i od jutra do mraka na poslovima koji su mi povjereni, tj. reformi poreznoga sustava i porezne administracije, ulažu i svaku slobodnu kunu zarade u dionice i plaćaju ih državi, mislim da sam na najbolji mogući način doprinosa njenoj stabilnosti i prosperitetu, zajedno s brojnim vrijednim, savjesnim i čestitim službenicima Ministarstva financija odnosno Porezne uprave, te svima onima koji su vjerovali u zakonitu i poštnu pretvorbu.

U svemu tome tražiti kriminal i nezakornosti za mene je potpuno neshvatljivo i neprihvatljivo.

Zašto se to radi, vjerojatno je poznato samo autorima ove nevjerojatne tragikomične hajke.

Nakon ovoga, javnost neka prosuđuje o Zakonu o pretvorbi, pretvorbi samoj i pretvorbenim kriminalcima.

Osobno sam miran i čistog savjesti.

DRŽAVNO ODVJETNI ŠTVO RH

PONIŠTENJE PRETVORBE I PRIVATIZACIJE

ZAJEDNICA UDRUGA ZAINTERESIRANIH
ZA OTKLANJANJE NEZAKONITOSTI IZ
PRETVORBE I PRIVATIZACIJE DRUŠTVENIH
PODUZE A
Trnjanska c. 7.a - 10000 ZAGREB

Zagreb, 29. lipnja 2006. godine

DRŽAVNI URED ZA REVIZIJU
Šima Krasi , ravnateljica
Tkal i eva 19
10000 ZAGREB

Ovim se pridružujemo i podržavamo Kulin ban, Udrugu nezakonito razvlaštenih dionikara, Zagreb, Tuškanova 21, te joj priznajemo funkciju predvoditelja, u njejoj inicijativi od 28. lipnja 2006. godine definiranoj kao

ZAHTJEV

za poništenje pretvorbe i privatizacije poduzeća u Republici Hrvatskoj kao i poslovnih banaka koje evidentno nisu prošle vlasničku transformaciju kroz zakonsku pretvorbu

Ujedno se pridružujemo zahtjevu za istragom odnosno kaznenoj prijavi koju je dr. sc. Tomislav Dragun podnio:

a. 5. lipnja 2002. godine Državnom odvjetništvu RH, Županijskom državnom odvjetništvu u Zagrebu i Državnom uredu za reviziju protiv članova upravnih i nadzornih tijela Agencije RH za restrukturiranje i razvoj i Hrvatskog fonda za privatizaciju, kao i članova upravnih i nadzornih tijela, te menadžera društvenih poduzeća u pretvorbi, koje su učinile kaznena djela iz čl. 280. (povreda ravnopravnosti u obavljanju gospodarske djelatnosti), iz čl. 292. (zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju), iz čl. 293. (prijevaru u gospodarskom poslovanju), iz čl. 337. (zlouporabe položaja i ovlasti) i iz čl. 338. (zlouporaba obavljanja dužnosti državne vlasti) Kaznenog zakona,

b. 30. rujna 2004. godine Županijskom državnom odvjetništvu u Zagrebu protiv mr. sc. Zlatka Mateše, Ivana Penića, Milana Kovačića, Tomislava Družaka i ostalih predsjednika Agencije Republike Hrvatske za restrukturiranje i razvoj, te Hrvatskog fonda za privatizaciju, koje su počinile kaznena djela iz čl. 292. st. 1. i 2. (zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju) i iz čl. 337. st. 1. i 4. (zlouporaba položaja i ovlasti) Kaznenog zakona, te protiv Šime Krasić, ravnateljice Državnog ureda za reviziju za kazneno djelo iz čl. 301. st. 1. (pomoć počinitelju nakon počinjenja kaznenog djela) Kaznenog zakona.

Utemeljitelji Zajednice udruga:

HRVATSKI ULJUDBENI POKRET
Udruga za zaštitu prava građana
Zagreb, Pete poljanice 7
dr. sc. Tomislav Dragun
predsjednik
tomislav.dragun@gmail.com

ZAJEDNICA UDRUGA
ZAINTERESIRANIH ZA OTKLANJANJE
NEZAKONITOSTI IZ PRETVORBE I
PRIVATIZACIJE DRUŠTVENIH PODUZEĆA
Trnjanska c. 7.a
10000 ZAGREB

Zagreb, 29. lipnja 2006. godine

DRŽAVNI URED ZA REVIZIJU
Šima Krasić, ravnateljica
Tkalčičeva 19
10000 ZAGREB

Ovim se pridružujemo i podržavamo Kulin ban, Udrugu nezakonito razvlaštenih dioničara, Zagreb, Tuškanova 21, te joj priznajemo funkciju predvoditelja, u njenoj inicijativi od 28. lipnja 2006. godine definiranoj kao

Zahtjev

za poništenje pretvorbe i privatizacije poduzeća u Republici Hrvatskoj kao i poslovnih banaka koje evidentno nisu prošle vlasničku transformaciju kroz zakonsku pretvorbu

Ujedno se pridružujemo zahtjevu za istragom, odnosno kaznenoj prijavi koju je dr. sc. Tomislav Dragun podnio:

a. 5. lipnja 2002. godine Državnom odvjetništvu RH, Županijskom državnom odvjetništvu u Zagrebu i Državnom uredu za reviziju protiv članova upravnih i nadzornih tijela Agencije RH za restrukturiranje i razvoj i Hrvatskog fonda za privatizaciju, kao i članova upravnih i nadzornih tijela, te menadžera društvenih poduzeća u pretvorbi, koje su udruženo počinile kaznena djela iz čl. 280. (povreda ravnopravnosti u obavljanju gospodarske djelatnosti), iz čl. 292. (zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju), iz čl. 293. (prijevare u gospodarskom poslovanju), iz čl. 337. (zlouporabe položaja i ovlasti) i iz čl. 338. (zlouporaba obavljanja dužnosti državne vlasti) Kaznenog zakona,

DVOR

Udruga za održivi gospodarski razvitak
(raniji naziv: Udruga kuponske privatizacije Dvoj)
Zagreb, Trnjanska 7.a
Hrvoje Mirkovi
Predsjednik
hrvoje.mirkovic@gmail.com

Co:

KULIN BAN
Udruga nezakonito razvlaštenih dionikara
Zagreb, Tuškanova 21
Sulejman Tabakovi
predsjednik

(OBNOVLJENA) KAZNENA PRIJAVA PROTIV VITICE
PAVLEKOVI I MLADENA BAJI A (5. dio)

KAZNENA PRIJAVA, 23. prosinca 2005. godine (predana: 2. siječnja 2006. godine) – Treći ulomak - 2 (30. prosinca 2005. godine – predano 2. siječnja 2006. godine)

Predmet:

Kaznena prijava u svezi s protuzakonitim djelovanjem osoba:
Vitica Pavlekovi, općinski državni odvjetnik, Zlatar, Park
hrvatske mladeži 2
Mladen Baji, glavni državni odvjetnik, Zagreb, Gajeva 30.a

a koje su UDRUŽENO koriste i svoj službeni položaj počinile
kaznena djela

iz čl. 299. Kaznenog zakona, dotično u obliku neprijavlivanja
pripremanja kaznenog djela,

iz čl. 300. Kaznenog zakona, doti no u obliku neprijavlivanja
počinjenog kaznenog djela,

iz čl. 301. Kaznenog zakona, doti no u obliku pomoći i počinjenju
nakon počinjenja kaznenog djela i

iz čl. 337. Kaznenog zakona, doti no u obliku zlouporabe položaja
i ovlasti,

i to kako slijedi:

Br. 12 - Slučaj BOŽE ULE

Kaznena prijava od 7. listopada 2002. godine.

Božo Ule poznati je hrvatski bankar. Svoje bogatstvo, kako sam
običajno reći, nije stekao u pretvorbi i privatizaciji društvenih
poduzeća. Dapače, strana mu je bila, ukratko rećeno, svaka
požuda za bogatstvom u teškim vremenima nastanka hrvatske
države. Nema što, postupci i gledanje vrijedni svake pohvale.

No Partner banka, financijska organizacija u potpunom vlasništvu
Bože Ule, nalazi se - koje li slučajnosti - u Zagrebu, Vončina 2.
To je, kako je dobro znano, upravo zgrada Metroholdinga,
društva koje je "progutalo" nekretnine nekadašnje
Jugobanke.

Odakle sad to?

Zapravo bolje bi bilo reći, kad je i kako taj naš čovjek, inače
svom dušom posvećen bankarstvu kao stručni, uspio kupiti sve te
brojne i punovrijedne nekretnine bivše Jugobanke? Djelovao je,
naime, i držao se posve po strani od "mutnih" pretvorbno-
privatizacijskih procesa, nije niti posuđivao novac uz "goleme"
kamate, kakav je to već bio običaj itekako naznačen na hrvatskom
financijskom tržištu devedesetih godina prošlog stoljeća? Koliko
je i kako platio svu tu hrpu "materijalne osnove" nekada vrlo

mo ne i vrlo utjecajne, a po hrvatsko gospodarstvo i vrlo opasne, bankarske institucije?

32

Ne zaboravimo ni Dionu i njenu privatizaciju nakon što je tijekom pretvorbe postala dioničko društvo. Kupio ju je Božo u ulu u ortakluku s Miroslavom Kutlom. U toj transakciji, kroz nekih pola godine, zaradio je na tome desetak milijuna DEM (policijski inspektor Damjanović tvrdi 15 mln DEM). Novac mu je "dozna en" slijedom uplata izvedenih "u lancu" preko triju žiro-ra una, to e re i s jednog žiro-ra una na drugi, preko švicarskih banaka. Vidjeli su to, zar ne, i visoki hrvatski državnici. Barem su nam tako javno govorili.

Uz bogatstvo, u pravilu, ide i "široka ruka". Nije to, ne daj Bože, manjkalo niti Boži uli. Pla anju usluga pri razvrgnu u ortakluka s Miroslavom Kutlom, uklju uju i sve one brojne poslovne aktivnosti koje je zahtijevala diskretna privatizacija Dione, pristupio je - barem na rije ima - do kraja galantno. Obe ao je suradnicima i posrednicima, pismeno (zapisni ki!), honorare ve e od milijun DEM, ali, dakako, nije dao ak ni pfeniga. Tijekom sudske istrage tvrdio je da to nije u inio samo zbog toga, jer nitko od njega nije tražio konkretnu isplatu. Ta i kako bi se, zaista, "vjerovnici" uop e mogli sjetiti naplate takve nov ane sitnice!

Dakle, zaklju imo na kraju, ovjek se i u Hrvatskoj može obogatiti, a da ne bude uvu en u pretvorbena-privatizacijske igre, odnosno da ne iskoristi poteško e gospodarstva države u nastajanju.

Naravno, ako emo lagati.

Kazneno je prijavljen Božo u ulu.

Kaznene navode nitko nije doveo u pitanje.

Kazneni postupak je u tijeku.

LEKSIKONI

SURADNIKA NOVI NA I ASOPI SA

UGAŠENA SVJETLA SVIJETLE (2), Jakov Ivaštinovi ,
Preneseno iz revije "Maruli ", Zagreb

Kosovo vrijeme je mlinsko kolo koje melje sve što pod njega do e: i dane, i minute, i zle sile, i junake, i nade, i revolucije, i ratove, i demonstracije, i prijetnje, i razo aranja. Jasno je: "Sve što pod kamen ne do e iz toga brašna nema..." I dalje: "Zrnje, što ispadne i nikad pod kolo ne do e, leži i eka i mlinski ga miševi jedu."

Kapi vremena kaplju po ovjeku dok ga sunce gleda kroz njegove želje, dok je on za u en pred ne im što nije ono što jest.

"Svaka nova jesen ponovo nas mu i
ne im jesenjim, a što jesen nije,
nekom ljepotom, što ne možemo na i,
što se u dalekoj nekoj stvari krije."
("Kaplju kapi")

Od kapi vremena stvaraju se krugovi na vodi, krugovi koji mogu biti: i ponor, i svjetlo, i ežnja za šutnjom, i vje nost života. Vrijeme je vodopad misli i nada, lutanje u poznatom kraju, pjesma stare violine, ne iji odlazak, jutro u parku, godišnje doba, pti ji pjev u gaju, strah i posrtanje, o ekivanje i bivanje, nesre a i vje nost koja se ne boji života. ovjekovo je da pada, da se

diže, da ne žali truda, da u kozmosu zauzme svoje mjesto i da ne bude manji od vremena.

34

Veli anstvo života izvire iz svemo ne zemlje koja je majka svega što postoji pa i ljudske misli. Bez njenih sokova ne bi bilo prirode, zvijezda, stolje a, historije i ovjeka. Ona svoju veliku dušu dijeli svima za jednaku pravdu, za jednake ežnje i želje, za samo u koja je zdravlje i snaga. Samo na zemlji i pod zvijezdama nad njom nemirni ovjek može raširiti dlanove "i hvatati vrijeme", može "živjeti životom livade i puža", vremena i vje nosti. Samo na njoj ovjek može biti velik "kad usporedo s vremenom ide, i u svakoj minuti ostavlja dio sebe"; samo na njoj u mislima i u duši nastaju "padanja i pobjede nove".

Najsnažniji dio zemlje je ravnica jer na njoj raste snaga kruha, šutnje, ežnje, kora anja, pjesme, znoja i vremena.

"Ta ravnica duga, šutnjom prekrivena
u svom miru sve nam naše ežnje skriva."

"Jednog lijepog dana bit nas ne e više,
za i emo iz nje svi u jedno ju e."
("Ravnica")

Kao svi pjesnici i Kos pjeva o ljubavi. Ali, to pjevanje je pri a o susretu sunca s površinom vode, dviju zadnjih nada i kapljica koje padaju i govore: "ti i ja, (ti i ja,) ti i ja." U ljubavi ne traži tijelo nego srodnu dušu kojoj kaže:

"Sestro, eto tu sam. Brat tvoj,
koji nosi svjetiljku u ruci sasvim sli nu tvojoj."

Tamo gdje u ljubavi nema ljubavi, kao kod žene s ugla, i nju i njenu ljubav moglo bi spasiti samo novo djetinjstvo u kojem bi ponovo naučila hodati, ali ljudskije, ponosnije i samostalnije.

35

Kosova ljubav je ljubav istog tijela i istog duha, nešto što se diže "iz misli i duše, da javi ti padanja i pobjede nove". Ona je raskošna vešerna idila, "šuštanje klasja na poljima mladim", "sjeća se na davno hodanje"... i zanosna ista ljepota.

Pjesnici često pjevaju o magli, ali nijedan nije u maglu utisnuo toliko značenja, asocijacija i slika koliko je Kos utisnuo. Njegove magle su "tužni izraz zemlje" i veliko pitanje koje umara. Pod njihovom težinom svaki predmet klone, svaka misao je tužna.

"Najveći je mrak, kad magle
spajaju stvari s vrhovima uma."
("Magle")

Što god Kos u pjesmi dodirne, sve se pretvara u doživljenu ljepotu: i trava na koju je stao, i sunce nad parkom, i djeca koja se igraju kraj studenca, i zvijezda koja navješćuje zoru, i samoća koja vječno traje, i noć koja ne donosi jezu i stravu nego vrijeme najtiših riječi i najljepših misli, i smrt koja je sasvim obična i ljudska pojava, i slikar Rembrandt koji postaje draga imovina svih onih koji ga otkrivaju u njegovim dubinama, i majka patnica u sklopu prirode i vječnosti, svijetlih trenutaka i nadanja.

Kos je duboko socijalan uvijek. Njegova ljubav prema siromašnom uvijek izvire iz iskrenog ljudskog osjećanja i daleko je od svake bleferske demagogije. U pjesmi "Mase" kaže:

"O nisu, Bože, zle te burne mase,

u njima živi želja za životom,
al' pale su sjene s ponajvišeg stabla
na zgažene travke, koje traže svjetlost.

36

Molim ti se. Boli me nemiran pogled
radni ke djevojke i kriva peta na nogama njenim.
Boli me korak žene iz predgra a
i vra anje muža pjanog asfaltom kroz no ."

Tuge ima i u Kosovim pjesmama, ali nema je u njemu. Iz sebe ju je izvukao i pretvorio u ljepotu osje anja i dobrote, u šutnju i njena bogatstva. Ne jadikuje nego aktivisti ki ide u novu vedrinu. Cijeni ono što je razoreno jer i to može biti put do nove mudrosti, do novog svijeta. Ni ropstvo ga ne vodi do tuge jer je i ono prolazno.

Samo u tužne ulazi tuga. U onoga tko sam ne ugasi svoju radost, nikada ne e u i tuga. Smisao tuge nije u o aju nego u bijeloj zori koja dolazi poslije crnog mraka. Kaže:

"... a tuga nam je sestra,
koja kaže smjer, daje jakost letu
i uva slatki okus svjetlijeg trenutka."
("Smisao tuge")

Iako nemiri krše njegove uspone, ipak nije o ajnik nego David koji se ponovno diže i bori. O aj i crni kraj ne prihva a jer vjeruje u ljubav i pravdu "i u podignu e pogaženih trava", jer znade da su prave istine ispod vanjštine, tamo gdje klice po inju rasti.

Rijetki su pjesnici koji su toliko i tako poetski osmišljeni, svježi, neposredni, novi i autohtoni kao Vinko Kos. Njegovu pjesni ku

snagu ne ometaju ni apstraktne metafore (na primjer: "simboli su utjehe na zelenom liš u" u pjesmi "Plima i oseka").

37

U POVODU 100. OBLJETNICE RO ENJA HRVATSKOGA PJESNIKA VINKA KOSA, Katarina Bajuk, www.zupa-svetijurajnabregu.com, 20. sije nja 2014. godine (1)

Nemojte pogasiti svjetiljku
i dati da u vas u e no ...

Vinko Kos
38

Zahvalna sam župniku naše Župe Sveti Juraj na Bregu – Ivici Puškadiji – što me potakao da u povodu 100. obljetnice rođenja Vinka Kosa ukratko osvjetlim njegov život i književno stvaralaštvo i podsjetim čitatelje na ovoga vrsnog umjetnika rije i koji je potekao iz našega zavijaja, ali je, nažalost, zbog torture na Križnome putu nestao neznanom gdje u naponu svoga stvaralaštva, u 31. godini života.

„Dne 15. svibnja 1945. korablja uzkrsnule Hrvatske nasukala se na bleiburškome polju. Englezi traže da vojska odbaci oružje. Samo častnici mogu zadržati pištolje (...).

Ugledah neke poznate iz Petrinje i Siska. Među njima je bio i Vinko Kos. Čitao sam s velikim užitkom njegove pjesme, a sada ga i osobno upoznah. 'Ne vjerujemo Englezima', kažu. Zato po zemljovidu traže put kako bi Engleze zaobišli s lijeva i ušli dublje u Austriju. Trojica od njih, među njima i Vinko Kos, odlaze prema obližnjoj šumi. Ako nađu put, vratit će se po nas ostale. Nisu se vratili. Ni pola sata nakon njihova odlaska Englezi nas potjeraše u srbopartizanski smrtonosni zagrljaj. Vinko Kos s ostalom dvojicom zaobišao je Engleze". Pretpostavlja se da je „umro od tifusa u jednoj selskoj staji u blizini Celovca. To je književniku i esperantistu Josipu Velebitu posvjedočio pokojni književnik Stanko Domini ."

(iz knjige Mate Marinkina: "Muka po Bleiburgu")

Kao da je slutio svoju tragičnu sudbinu, u pjesmi „Prije odlaska“, tiskanoj u svojoj prvoj zbirci Vodopad, rekao je zbogom:

I svima redom zbogom. Zbogom, ti
što držiš na ramenu itav svijet,
i ti, drago kolo, što se oko mene vrtiš,
i ti, bijeli cvijete, grma jasminova.

39

IZ ZABORAVLJENIH NOVINA I ČASOPISA (1)

Vatroslav Murvar: ŽIVOTNO DJELO IRE TRUHELKE, "Plava revija", br. 1-2, Zagreb, 1943. godine, str. 38-41 (1-2/1943.)

Prirodno je da se sasvim tiho, gotovo ne ujno, ugasio me u nama jedan neobično dragocjeni hrvatski život. Da mi nekoga stanemo cijeliti tek onda, kad ga izgubimo i hoćemo da ga pomažemo, kada više nije me u živima, to je naše staro, ustaljeno, poslovično i običajno pravo. To više, što tihi odlazak Ire Truhelke u carstvo prošlosti potpuno odgovara njegovom tihom, ne ujnomo, nu nadasve značajnom radu. Još je prirodnije da zasluge njegove osobe, plodovi trajnog životnog napora ovoga kao mrava marljivog ovjeka, budu honorirane tek — vremenom! I kada ne bi bilo nepodmitljivog i božanski pravednog kriterija svih vrednota, što se zove vrijeme, očaj bi mogao zahvatiti ovjeka i postaviti pitanja vrijednosti kulture uopće. Jer što ćemoiniti s beskonačnim, svakim danom sve većim, gomilama bezvrijednog papira koji nas zatrpava, papira što ga marljivo mrljaju i kvare bezbrojni i nepozvani i netaleantirani i umišljeni kulturni radnici. Što bismo sa svima onima, koji su primali narudžbe za svoja djela ili onima koji su naručivali sebi slavu. Međutim, vrijeme ih tako divno briše... i u koliko ih se tkogod po kakvom zlu sjeća, kad se dotakne njihove slavljene "veličine", imat će za njih malo podrugljiv ili sažalan podsmijeh. Već prema svom mentalitetu i raspoloženju ...

Koliko će se samo umišljenih znanstvenih "veličina", esto puta izdajničkih zbog novca i slave pružene po neprijatelju, svećano srušiti i otopiti. Bit će to upravo divota promatrati. Pokraj uistinu,

bogodanih umjetničkih snaga našeg života, naša javnost kao da se razbolila od književnikovanja i hiperproduciranja našaranih strana i ispunjenih svezaka. Nu, samo malo strpljenja. Vrijeme ih otpuhnuti nesmiljenom pedantnošću.

40

Štovatelji uspomene velikog i skromnog učenjaka iire Truhelke mogu biti potpuno sigurni, da će u ovom taloženju i fiksiranju naših hrvatskih vrednota pod blagim i spasonosnim djelovanjem vremena njegovo ime zauzeti jedno od najljepših mjesta, ne samo u redovima stručnih učenjaka njegovih znanstvenih skupina (jer i tih je bilo više kod njega), već i među najodabranijim brojem onih rijetkih kojima znanstveni predmet traženja istine i predmet umjetničkog obožavanja bješe rastrgana Hrvatska, njena životna problematika, budućnost i opstanak.

Tisu u putu treba naglasiti misao: nikada ovi nisu mogli doći u sukob sa znanstvenom istinom i etičkim načelima, jer sve ono što su za svoju zemlju tražili bilo je zbilja njezino. Jedan samo dokaz: spašavali su živu istinitu činjenicu opstanka života naroda, koji je trebao biti izbrisan, već bio proglašen mrtvim. Nisu ni mogli posizati ni za najmanjom stvari tu otmicu, jer su imali i previše svoga otuđivanog, što je trebalo braniti. Sve da su htjeli, ne bi dospjeli. A onda, sve su im činjenice išle u prilog.

Tako su mogli spojiti u sebi poziv učenjaka i narodnog službenika. Nu, bili su vrlo rijetki. U ovome leži još svjetlije i sjajnije pionirstvo iire Truhelke od pionirstva na području arheologije i etnografije središnje Hrvatske dotad još u turskim rukama. Truhelka je mnogo učinio. Predpovijesna otkrivena nalazišta u mnogim mjestima, osobito Glasinac kod Sarajeva, Donja Dolina kod Bos. Gradiške, kod Žepča i druga diljem Bosanske Hrvatske, brojna ilirska, rimska i starohrvatska otkrića — Truhelkino su djelo. Od njegovih starohrvatskih otkrića svakako je najznačajniji natpis Kulina Bana

kao najstariji hrvatski pisani spomenik književno istog hrvatskog jezika. Numizmatika, etnografija, studij orijentalnih dokumenata i pokušaj stvaranja hrvatskog orijentalnog diplomata predstavljaju daljnja područja na kojima je Truhelka djelovao. A kad bi nedostajale sile na drugim odsjecima sarajevskog muzeja, vodio bi ih opet uspješno Truhelka. Tako na pr. prirodopisnu zbirku. Bilo je u ovom njegovom pionirstvu mnogo

41

bolne tragike. Sjajne izložbe u Budimpešti, Beču i ostalim mjestima, koje je sa spomenutim materijalom Truhelka organizirao upravo majstorski, zatim njegova sudjelovanja na slavnom inozemnim znanstvenim kongresima bila su uvijek priređivana pod imenom pokrajinskim, a u okviru sad ugarskom sad austrijskom. Tako su ovi dijelovi hrvatskog života i zemlje još više pridonijeli odvajanju od hrvatstva i populariziranju pokrajinskih imena. Truhelka tu nije mogao ništa nainiti. Službena politika je svim stvarima davala svoje ime. Tek po koji put anonimno, a pod konac života sasvim otvoreno i odlučno, dao je Truhelka itavom ovom ogromnom djelu svoga života pravo i jedino ime, pravi smisao i sadržaj. U bezbroju svojih sojenica, keramike i gline, starih gradina, bogumilskih stećaka, narodnih nošnja, životinjskih kostiju, turskih i dubrovačkih isprava nije se izgubio Truhelka, već mu je uvijek bila jasna temeljna nit koja treba da se provlači kroz sva istraživanja. Hrvatski život i obrana hrvatske zemlje od najrazličitijih znanstvenih otkrića, koja su bila opasnija od vojnih i upravnih, u svemu tome istraživanju ipak jesu glavno i najvrijednije. I kada je god trebalo, energično je ustajao Truhelka u obranu. Dok je bio inovnik svemore Austro-Ugarske bilo je to bezimeno. Posljednjih godina svoga života dao je potpunu i završnu formulaciju cjelokupnog smisla i cilja svoga znanstvenog djela postaju i tako pionir skoro ugašene hrvatske misli. Mnoge je temelje Starog eva nauke toliko po toliko znanstvenom metodom dokazao Truhelka. Toliko decenija iza smrti Starog objektivna znanost potvrđuje sve njegove izvode povijesnog značaja, koji su baza njegovog programa. Staro eva gledište na pojavu Turaka

osvijetljuju Truhelkine arhivske studije. Posve je jasno da su Turci bili nepravedno prikazivani kao razbojnici i pljačkaši, do im su oni bili pravna država u mnogo em daleko nad balkanskim državama, koje su slomili. Sva ona nasilja pripisana turskom imenu u inile su pomo ne ete doseljenih Vlaha.

42

Pojava, doseljenje, raširenje Vlaha po hrvatskim zemljama, kobne posljedice njihovog položaja u hrvatskom tijelu dobile su Truhelkinim djelom definitivno i zaključno osvjetljenje. Na putovima Klai a i Šuflaja Truhelka je došao do cilja. Prve tri studije u Truhelkinim "Studijama o podrijetlu" zna e kona nu formulaciju i prikazane su u "Plavoj Reviji", II., 4.

Do ovih rezultata došao je Truhelka vrlo mu nim radom potican esto gorkim suvremenim iskustvima što ih je doživljavao. U svojim "Uspomenama jednog pionira" prikazao je Truhelka kako je pred njegovim o ima dolazilo do ja anja srpske nacionalne svijesti u gomilama doseljenog vlašskog pu anstva pokupljenog sa svih strana Balkana i nacionalno jako izmiješanog.

"Za Bosnu je vrlo odlu no, da se još za Kalayeva života razmahala me u pravoslavicima agitacija za vjersko prosvjetnu autonomiju. Me utim ta agitacija ve od po etka nije bila ni vjerska ni prosvjetna; motivi su joj bili isto materijalne naravi. Koncem osamdesetih godina zavlada je u Hercegovini zbog nerodice glad, a vlada, da tome pomogne, dobavi dovoljne koli ine žita, porazdijeli u skladišta, da ga kotarske i op inske vlasti uz nabavnu cijenu razdijele me u narod. Za mostarske gazde i zelenaše je gladna godina od pamtivijeka bila najbolja konjunktura za sticanje bogatstva, te oni vide i, da im izmi e sjajna prilika za stopostotnu zaradu, koja bi im pala u krilo, da su oni to žito prodavali gladnom narodu, udariše u vik, da im vlada

otimlje zaradu, da su oni trgovci, a ne vlada, i da se to žito preda njima, a oni će ga prodavati narodu, kako znadu... Kad sve to nije odvratilo upravu od njene ovjekoljubive nakane i kad je novoimenovani mostarski vladika Serafin Perovi odobrio vladin postupak kao ovje an, digoše viku i protiv njega i proglasiše bojkot protiv vladike i crkve . . ." (str. 133.—4.).

43

Tad je započela strahovita agitacija za vjersko prosvjetnu autonomiju pravoslavnih, koja se uskoro proširila i na Sarajevo. Truhelka tvrdi da je bitanje pravoslavnog prijedloga za statut autonomije otvorilo i Kallayu, dotadašnjem pravoslavnom zaštitniku, te da je on taj statut zatvorio u svoju ladicu s namjerom da nikada ne ugleda svijetlo. Poslije smrti Kallaya, njegov nasljednik Burian predloži na neki nacrt caru na odobrenje. Uzakonjenjem naziva srpsko-pravoslavne vjere i crkve otvorena su vrata daljnjoj propagandi srpstva i me u pravoslavnim vlaškim puanstvom u središnjoj Hrvatskoj. Agitacija protiv hrvatstva i Hrvata postala je iza ovoga upravo užasna. Hrvate je izmislila Austrija, oni su kuferasi, treba s kuferima da oti u. U najtežem ovom vremenu napisao je Truhelka studiju o hrvatstvu Bosne i tiskao je anonimno u "Hrvatskom Dnevniku" kao solidan znanstveni odgovor na bijedne klevete i napadaje, te naivne izmišljotine. Kasnije je izdao i u obliku posebne brošure. Napisao je tamo ono isto što je objavio trideset godina kasnije u spomenutoj Matinoj ediciji "Studije o podrijetlu". Srpska agitacija se poslužila još jednim strahovitim sredstvom. Trebalo je oslabiti hrvatsku vevinu u Bosni, pa su kod zaplašenog našeg muslimanskog svijeta pustili krilaticu, da je din (vjera) u opasnosti, "da će 'Švabo' muslimankama skidati feredže, oboriti ograde harema i prekrstiti muslimane, i zato treba svatko, tko je

pravi musliman, da se odseli u Tursku, gdje e ga do ekati otvorenih huku i obasuti svakim dobrom.

Našlo se, napose u Krajini, dosta neuka i bezazleta svijeta, koji se dao ovom agitacijom zavesti, te po eo rasprodavati u bescijenje imetak — kupci su opet bili pravoslavci! — pa se u masama iselio u Makedoniju i u Anadol, gdje ih naseliše oko Skoplja i u anadolskim ritovima oko Ankare. Tu su jadni bosanski muhadžiri na hiljade pomrli od malarije, oskudice i bijede. Lozinku 'Turci u Aziju' morali su oni esto slušati osobito kasnije u bosanskom saboru."

44

U svibnju 1918. Sarkoti je zamolio Truhelku da napiše — povjerljivo za njegovu osobnu upotrebu — povijesnu raspravu o vjekovnoj pripadnosti Srijema Hrvatskoj nasuprot mađarskim aspiracijama, od kojih je Sarkoti htio braniti Hrvatsku. Isto popodne dana kad je elaborat predan imao je Sarkoti važnu sjednicu sa grofom Tiszom, koji je upravo doputovao. Na tom sastanku na energično protivljenje Sarkoti pala je spomenuta mađarska namjera. U studiji "Bošnjaci i prvi srpski ustanak", koju bi trebalo izvaditi iz stru nog muzejskog glasnika i dati joj širi publicitet, dao je Truhelka neobično dragocjene gra e o srpskom mentalitetu i o nepremostivom jazu između bosanskih Hrvata i njih. U jednoj svojoj studiji o krsnoj slavi otkrio je Truhelka pravo stanje stvari, koje Srbima nije konveniralo, te je zbog tog svog znanstvenog djela bio maknut s katedre u Skoplju.

Njegova mala knjižica "O porijeklu bosansko-hercegovačkih muslimana" izdana u danima najteže diktature, u kojoj on znanstveno brani hrvatstvo muslimana, a s njima i cijele Bosne, bila je uz još neke vade mecum našeg nacionalističkog pokoljenja.

Idu i putovima koje je u svojoj genijalnoj moći i zacrtavanja i nabacivanja budu ih pitanja, zasijekao Star evi , a koje su znanstveno u vrstili Klai , Šuflaj i dr., Truhelka je doprinjeo mnogo, mnogo više, no što se to u prvi mah, u času njegove smrti zapaža. U zajednici s njima Truhelka je pionir nove hrvatske znanosti o hrvatskoj zemlji, nove znanosti oslobođene svih neprijateljskih podvala, kojoj su nasjeli i mnogi naraštaji naših znanstvenih radnika.

45

NAKLADNICI DOBRE KNJIGE (1)

ZABAVNA BIBLIOTEKA NIKOLE ANDRIĆA, www.forum.hr, 5. lipnja 2010. godine

"Dragi moji trebam vašu pomoć pri zadovoljavanju znatiželje. Naime, zabavna biblioteka Nikole Andrića je skup zabavnih i putopisnih knjiga koji je izlazio 30-ih godina 20. stoljeća u Zagrebu. Moj susjed je slučajno dobio dvije knjige iz te biblioteke i jako su ga se dojmile, a potom i mene, radi se o knjigama Mirka Kovačevića: 'Na vratima Sahare' i 'Španija zemlja sunca i čuda' izdanim 1935. i sudeći po googlu jedino tada.

Je li netko od vas čitao nešto iz te biblioteke i kako vam se dopalo? Koji su još naslovi izdani u njoj? Tko je bio Nikola Andrić ?

Nadam se da postoji još netko kome je ovo razbukvalo znatiželju i maštu. Unaprijed hvala!" (lalita lalita)

"Evo kupiš ili nabaviš ovo http://www.exlibris.hr/andric_katalog.htm i vidiš što je sve izdao u toj biblioteci. Po ovome su izašla

603 djela. Evo i 421 djelo u skupnom katalogu koje se još uvijek može naći po knjižnicama <http://opak.crolib.hr/cgi-bin/unicat...&id=0910731068>. A tko je Nikola Andrić nije baš tako teško za otkriti. (listopad)"

Kad spasiš uspomenu kakvog zaslužnog starca,
imaš više prava na nadu,
da će i tvoju uspomenu kadgod tko spasiti.

(N. Andrić : Zaboravljeni književnici)

Nikola Andri

Vukovar, 5. XII. 1867. – Zagreb, 7. IV. 1942.

SVESTRANI NAŠ VUKOVARAC: NIKOLA ANDRIĆ (1), Katica
orkalo Jemrić, Kolo 4, Zagreb, 2011. godine

Govoriti o Nikoli Andriću u jedva je moguće ne uzevši u obzir njegove zapise u prvome licu i duhovitu, u trećem licu napisanu autobiografiju "Redaktor o autoru", koja je kao predgovor prvoj knjizi dvoknjižja njegovih putopisa "Od Balkana do Montblanca"¹ objavljena u jubilarnom, 400. izdanju Zabavne biblioteke. Idući u tragom nepopularne biografske metode za što vjernijim portretiranjem umjetnika, potkrijepili smo Andrićev autobiografski diskurs mišljenjem onih koji su o njemu pisali ili polemizirali s njim, pa i onih koji o njemu nisu mislili najbolje, dopustivši da se u duhu mudre Senekine preporuke (Audiatur et altera pars!) uđe i druga strana. Tragaju i tako za temeljnim odlikama Andrićeve osobnosti nalazili smo u njegovim tekstovima i u literaturi o njemu potvrdu onih svojstava koja ga predstavljaju kao zavijajuću vjerna hrvatskoga rodoljuba znatne duhovne snage i moralnosti, kao svestrana, radišna i duhovita autora i urednika te u inkovita organizatora kazališnoga i kulturnoga života u Hrvatskoj, a nerijetko se upravo u svjetlu negativnih, uglavnom neobjektivnih kritika, najplastičnije zrcalio njegov istinski karakter, oslikan osebnim načinom i živim bojama.

I.

Neupitan je hrvatski nacionalni osjećaj Nikola Andrića potvrdio u svakim svojim načinom i ukupnim djelovanjem. U vrijeme kad je

¹ - Nikola Andrić, "Redaktor o autoru", u knjizi: "Od Balkana do Montblanca", Putničke impresije, Prvi svezak, Zabavna biblioteka, kolo XXXIII, knj. 400., Naklada Zaklade tiskare Narodnih novina, Zagreb, 1927.

notorni Vuk s vukovcima ve protutnjao našim zemljama, skupivši, zapisavši i objavivši hrvatske narodne pjesme pod srpskim imenom, pozvao je 1894. predsjednik Matice hrvatske Tadija Smi iklas upravo Andri a, da iz Zemuna, gdje je bio suplent za hrvatski i francuski jezik, do e u Zagreb i nastavi ure ivati Mati in nakladni ki niz hrvatskih narodnih pjesama, zapo et osamdesetih godina XIX. stolje a. Andri se me utim odazvao istodobnom, no (?) ga kazališta u Zagrebu, koju e obnašati u dva navrata zamamnijemu Mileti evu pozivu za preuzimanjem dužnosti dramaturga Hrvatskoga zemaljskog kazališta (1894.–1899.; 1901.–1907.), a Mati ina se nakladni koga projekta prihvatio znatno kasnije, nakon što je u me uvremenu uspješno odradio još nekoliko važnih poslova. U povodu otvorenja velebne Helmer-Fellnerove kazališne zgrade u Zagrebu obavio je pionirski posao Spomen-knjigom Hrvatskog zemaljskog kazališta (1895.),² koja je i danas nepresušni izvor za poznavanje kazališne i teatrološke povijesti u Hrvatskoj;³ s Mileti em je 1898. osnovao Gluma ku školu u Zagrebu i sâm u njoj s prekidima predavao sve do 1926., da bi se godine 1907. našao me u osniva ima Hrvatskoga narodnoga kazališta u Osijeku, postavši nakon osnutka prvim njegovim umjetni kim voditeljem i dramaturgom (od sredine 1907. do po etka 1908.).⁴ S ponosom se prisje ao angažmana oko kroatizacije repertoara novoosnovana kazališta, u drami, operi i

² - Isti, Spomen-knjiga Hrvatskog zem. kazališta pri otvaranju nove kazališne zgrade, Tiskarski zavod Narodnih novina, Zagreb, 1895.

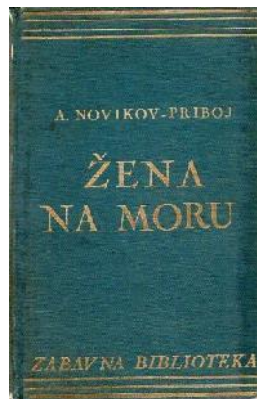
³ - Nikola Batuši , Sto godina zgrade Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, Zagreb, 1995.; Branko He imovi , Nikola Andri – Kazališni almanak 1895. i Spomen-knjiga Hrvatskog zem. kazališta, Dani Josipa i Ivana Kozarca, Zbornik za 2002., SN "Privla ica", Vinkovci, 2003., str. 107–121.

⁴ - Dragan Muci , Hrvatsko kazalište u Osijeku 1907., Osijek, 1967.

49

opereti, gdje su hrvatske predstave otpo etka imale za cilj onemogu iti gostovanja njema kih i ma arskih družina te potaknuti nacionalno osvješ ivanje gra anstva.

Posvetivši se poslije toga Mati inu poslu sa sebi svojstvenim žarom, nakon "probiranja onih tisu a rukopisnih pjesama",⁵ za tisak je priredio šest svezaka hrvatskih narodnih pjesama,⁶ a u me uvremenu priredio je jedno izdanje i za drugoga nakladnika.⁷ Uporno zastupaju i i obrazlažu i hrvatsko podrijetlo i vlastitost naše narodne pjesme, nije dopuštao da one postanu tu e léno.

U istome kontekstu na elne rasprave o nacionalnim pitanjima, tj. o hrvatskom i srpskom jeziku te zna enju Ljudevita Gaja, demantirao je Jovana Živanovi a koji podme e Gaju da je

⁵ - Navedeno prema knjizi: Autobiografije hrvatskih pisaca, Priredio Vinko Breši , AGM, Zagreb, 1997., str. 378.

⁶ - Ženske pjesme (Romance i balade), 1909.; Ženske pjesme (Pri alice i lakrdije), 1914.; Ženske pjesme (Ljubavne pjesme), 1929.; Juna ke pjesme (Usko ke i hajdu ke pjesme), 1939. Juna ke pjesme (Historijske, krajiške i usko ke pjesme) 1940; Haremske pri alice i bunjeva ke groktalice, 1942.

⁷ - Izabrane narodne pjesme II., Ženske, Književna izdanja Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, Knjiga četvrta, Zagreb, 1913.

50

Štokavsko narječje je ušlo iz srpskih knjiga i uveo srpski jezik u hrvatski javni život, drsko tvrdeći da je Hrvatima štokavsko narječje je strano, a njihovoj djeci nematerinski jezik.⁸ U raspravu se uključio i žiljivi branitelj Živanovićevih prosrpskih teza Radivoje Vrhovnik. Ironizirajući Andrićeva gledišta i optuživši ga da nasrta na srpstvo, srpsku književnost i filologiju, proglašava ga "nasrtljivim kritičarom srpskih tekovina",⁹ ne mareći za iznesene argumente i provjerene činjenice. U pomanjkanju razloga za svoju uvredljivu žestinu, sreću je našla u polemici ar usput i neke prijašnje činjenice glede tobožnjih pogrešnih Andrićevih atribucija u disertaciji Prijevodna beletristika u Srbiji od godine 1777. – 1847.

Dakako, Andrić im nije ostao dužan, pa u članku Odgovor na odgovor prof. Živanovića, opravdano gnjevan, Gajevu idealističkom nastojanju oko hrvatske sloge sa Srbima potanko i metodično suprotstavlja Vukovo srbovanje, uprijevši i opet prstom na prisvajanje hrvatskih narodnih pjesama i pitaju li "je li ono blago, što ga je Vuk izdao pod imenom srpskim, zaista jedino srpsko?"¹⁰ Osporivši Živanovićev pozivanje na navodnu tezu patrijarha Raja i kažući da je štokavski dijalekt samo srpski, Andrić u je kristalno jasno da u istome duhu srijemsko-karlovačkih vukovaca žive i odgajaju se naraštaji Srbije u Hrvatskoj te "nema nade, da će se doskora trgnuti iz te nesvjestice, koja i nas i njih upropašuje",¹¹ a tu se pokazao pronicljivim i dalekovidnim, jer do "kona noga sporazumka" ni do danas nije došlo.

⁸ - Jovan Živanović, Beleške, ispravci i dodaci, "Brankovo kolo", I (1895), br. 15, str. 475–476, Srijemski Karlovci.

⁹ - Radivoje Vrhovac, »Naun metod« dra Nikole Andrića, »Brankovo kolo«, V (1899), br. 50, str. 1590–1594, Srijemski Karlovci.

¹⁰ - Nikola Andrić, Odgovor na odgovor prof. Živanovića, Prilog konačnome sporazumku, "Vienac", XXXI (1899), br. 48, str. 776–778; Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1899. (separat)

¹¹ - Isto.

51

PRVIH DESET GODINA: "OGNJIŠTE", NAKLADNA ZADRUGA, ZAGREB, Lasa Šukilo, Zagreb

"Interliber" odnosno "Interliber - meunarodni sajam knjiga i uila" ime je za sajam koji se održava sredinom studenoga svake godine na Zagrebačkom velesajmu od 1977. godine. Ove godine to je od 13. do 18. ovog mjeseca.

Na "Interliberu" i ove godine, paviljon 6, štand 17 d, izlaže "Ognjište", Nakladna zadruga iz Zagreba.

Nije se to s "Ognjištem" otkivalo, sad već po odavnice 2009. godine. Po oblo je skromno, a takve su bile i ambicije. Zato i zadruga, a ne trgovačko društvo. Dvije-tri knjige godišnje. Dovoljno.

Ali, kako je uvijek jutro pametnije od večeri, tako je i "Ognjište" daleko nadmašilo ono što su njegovi osnivači predviđali u "predvečerje" njegova rođenja. Sada se pak na policama knjižnica i u privatnim bibliotekama nalazi već preko 120 njegovih izdanja. Uz to, tu je i suvremeni antikvarijat s preko 15.000 knjiga, te internetska "Hrvatska knjižara".

"Ognjište" djeluje u vlastitom prostoru u Zagrebu kojim dubravi, ali se ozbiljno razmišlja i o njegovoj namostnosti u središnjem dijelu Zagreba.

Uz "Ognjište" svoje aktivnosti naslanja Klub ljubitelja Gilberta Keitha Chestertona, kojega inače vodi iskusni Hrvoje Mirković.

Na čelu Zadruga je upraviteljica: Lovorka Dragun Mirković, mag. oec., koja je ujedno i urednica svih njegovih izdanja. U stalnom Uredni kom vijeću su još Hrvoje Mirković, urednik i voditelj

52

komercijalnih poslova i marketinga, te dr. sc. Zrinka Dragun, urednica-prevoditeljica s engleskog jezika.

Povodom 10.-te obljetnice "Ognjišta" izdan je prigodni katalog iz kojega izdvajamo najznačajnije podatke.

"Ognjište" gaji više knjižnica: "Knjižnica Trnovačka ruža", "Knjižnica Mladi Pustolov", "Knjižnica Hrvatska Diva", "Hrvatska Domoljubna Knjižnica", "Knjižnica Detektivski Klub", "Knjižnica Vjera – Nada – Ljubav", "Gilbert Keith Chesterton", "Knjižnica Mlada kućanica", "Knjižnica Živjeti Hrvatsku" i "Knjižnica Obljetnice".

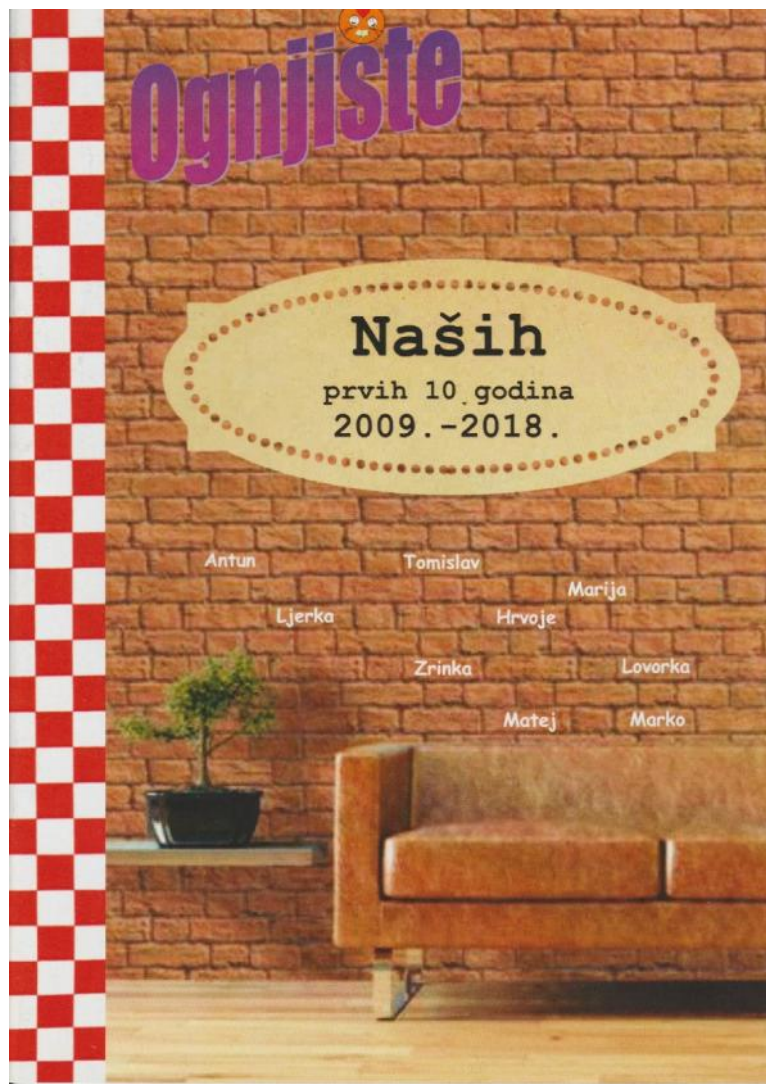
Sve objavljene knjige su dobre, bojim se koristiti riječ: izvrsne, ali blizu sam toga takvima ih ocijeniti, upravo kao da ih birao genijalni Nikola Andrić. Među njima ipak neke izdvajam, uglavnom zbog tematike koju obrađuju. Na prvom mjestu to je "Laudonova ljubav". Na jednoj strani veliki spisatelj, naš Zagrepčanac, Rudolf Habeduš Katedralis, a na drugoj grandiozni feldmaršal, koji je ne samo živio u desetak država, nego je u njima za mnoge "muške stvari" bio prva violina. A u duši blaga i nježna osoba. Roman opisuje romantičnu ljubav Njega i Nje. Nažalost, neostvorenu.

Pa "Diva Grabovica". Legenda. Zar samo legenda? Hoće li ikada saznati kakav je uistinu Risto bio i tko je ukinuo ono što je tamo ukinjeno?

"Ružica Cesargradska" Christoph von Schmida, s obzirom na okolnosti u kojima sam ju čitala, bila mi je ista zraka nadolazeće nade. Nade, u koju se je moralo vjerovati. Nakon ove knjige.

Kako bih tek mogla mimoići "Zrinjevac" Zlatka Milkovića ili "Osunane otoke" Jerka Skračevića. Čitaju ih ujedno sam proživljavala tragičnu sudbinu njihovih autora, uistinu Božjih ljudi.

53

Ovamo svakako ubrajam i "San o sre i" Mile Budaka (ne pišem ono dr. kako bih naglasila njegovu neformalnu umjetni ku vrijednost). Dakako, i njegovo "Raspe e", nadaju i se još uvijek izlasku na svjetlo dana cjeline "Rascvjetane trešnje" i famoznog oficira (ima toga puno više o emu bi vrijedilo govoriti) Stefanovi a. Kona no i "Jagodinu ljubav" nesretnog Milivoja Magdi a.

54

Ni purgeri, s pravom, nisu zaboravljeni. Njihov predvodnik Rudolf Habeduš Katedralis ve je spomenut, no moram re i da za njim ni malo ne zaostaje Tomo Kumi i . Nabrojiti u s nakanom oživljenja njegovih djela, koja su javnosti opet dostupna uz zalaganje "Ognjišta": "Afrika", "Erna Kristen", "Olga d.d." i "Tajna Prokobona".

Lijepa je knjiga "Biserka" Ljube Brigi a, i to ne samo po svojom sadržini, nego i po tome što su se urednice kroz njen naziv prisjetile svoje pokojne sestre.

Dodala bih svemu, na kraju, ali ustvari na po etku, i ona u "Ognjištu" objavljena djela koja nas ja aju u Vjeri: neponovljivu "Muku Gospodina našega Isusa Krista" Rudolfa Vimera i nježni "Život našega Gospodina" iz pera Charlesa Dickensa.

"Ognjište" je uspjelo. Bez dvojbe. Zato treba re i i zašto se je to dogodilo. Po mojem mišljenju odlučilo je ovo:

1. što su birani autori koji su kroz svoje knjige predstavljali ideje i zbilju koje su zastupali (Zagreb: Rudolf Habeduš Katedralis, Tomo Kumi i , Zlatko Milkovi ; svetost ku nog praga: Mile Budak, Jerko Skra i),

2. što su birani autori koji su živjeli svoju vjeru (u Isusa Krista: Diva Grabovica, Rudolf Vimer, Charles Dickens, Valentin Majar),

3. što su birani autori koju su na svjetskoj razini priznati kao nositelji dobra (uspješno preobra enje: Gilbert Keith Chesterton; pouka o pravom putu u životu: Selma Lagerlof, Zdenka Smrekar, Jagoda Truhelka).

55

Sve je to ispri ano na na in razumljiv i dostupan obi nom ovjeku.

Rudolf Habeduš Katedralis

Pritom treba istaknuti osjetljivost nakladnika na, donekle, nekorištenu (recimo: od konkurencije) veli inu djela i umjetnika. Tu svakako mislim na odabir radova Gilberta Keitha Chestertona, pri emu je "Ognjište" množinom objava ("Neduznost oca Browna", "Mudrost oca Browna", "Nevjerica oca Browna", "Tajna oca Browna", "Skandal oca Browna", "Družba dugog luka", "Dvoglavi div", "Kvartet kreposnih kriminalaca", "Napoleon od

Notting Hilla", "Stabla ponosa", "Sitnice koje život znače" i "Što bi me moralo odvratiti ...") postalo gotovo jedinim njegovim pravim predstavnikom u hrvatskim knjižarama. Isto tako i na Rudolfa Habeduša Katedralisa, gdje nastavak ovog ispravnog nastojanja je ostvarena autorska prava dobivena od njegovih nasljednika.

Nekoliko savjeta još, ako se oni uopće mogu dati ovako uspješnom nakladniku kao što je "Ognjište".

56

Mislim da se Chestertona treba i pohrvatiti, to znači i pronaći i druge načine predstavljanja rezultata njegova preobraćenja hrvatskom pučanstvu kako bi se pokazalo da je dobro biti katolik i živjeti uzornim katoličkim životom. Posebno, ako si i Hrvat.

Nadalje, kad je već dosad uloženo toliko truda u zagovaranje zagrebačkog načina života, bilo bi dobro proširiti to i na druge oblike izražaja ("struke"). Na primjer: Igor Karaman. Njegova "monografija 'Tisu ljetni Zagreb', koju je napisao s prof. Ivanom Kampušem, najbolji rad te vrste o Zagrebu, doživjela je 6 izdanja i prevedena je na više stranih jezika". Možda negdje u arhivima u i još netko takav? Zlatko Tanodi? Ivo Lendi ?

Zatim, iako nisam crkveni fanatik, smatram da se bez suradnje s crkvenim ocima teško može sainiti pogodan program literature za katoličku mladež.

Sad se vratimo na početak, na "Interliber".

"Ognjište" će na njemu predstaviti svoje najnovije izdanje - Gilbert Keith Chesterton: "Sitnice koje život znače", ali će tamo

biti dostupnom sve ono ostalo što je ove godine objavljeno u ovoj nakladni koju i:

Carolina Invernizio: "Moderna grešnica", Zlatko Milković : "Tragedija Joakima Pudera", Jagoda Truhelka: "Tugomila", Dr. Mile Budak: "San o sreći", Dr. Rudolf Vimer: "Muka Gospodina našega Isusa Krista", Gilbert Keith Chesterton: "Družba dugog luka", "Dvoglavi div" i "Kvartet kreposnih kriminalaca", te Dr. Velimir Deželi : "U pandžama lava", "Majka velikoga kralja" i "Petar Krešimir" (u jednom svesku).

Radujemo se susretu.

57

NEVINI, SPOSOBNI, STRIJELJANI

IN MEMORIAM – UMRO JE AMIGO

ovjek. Hrvat. Vješt u pisanju, pošten i jasan u pogledima na život i na Croatiju.

Osobno ga nisam poznao, ali sam ga rado čitao. Razgovarao sam o njemu. Recimo: proljetos s Ivom Bartolovićem. Činio se besmrtnim.

Neka mu je laka hrvatska gruda.

TUŽNA VIJEST IZ ZAGREBA: Preminuo Zvonimir Magdić, doajen hrvatskog sportskog novinarstva, net.hr, 9. studenog 2018. godine

Njegova smrt došla je na dan kada je u prostorijama nogometnog kluba HAŠK u Zagrebu predstavljena njegova nova knjiga.

58

Na dan kad je Dinamo poslije gotovo pola stoljeća ekanja napokon izborio proljeće u Europi, preminuo je doajen hrvatskog sportskog novinarstva i veliki navijač Modrih Zvonimir Magdi (88). Proslavljeni sportski novinar i publicist, koji je po zanimanju bio pravnik, novinarstvom se počeo baviti 1964., a najveći dio karijere proveo je u Sportskim novostima od 1. studenoga 1971. do 30. travnja 1993. godine.

Njegova smrt došla je na dan kada je u prostorijama nogometnog kluba HAŠK u Zagrebu predstavljena njegova nova knjiga posvećena legendarnom napadu u Ilici Hitrecu.

O knjizi su govorili predsjednik HAŠK-a Vinko Barišić, novinar Anton Samovojski i urednik Marijan Boršić, dok je autor zbog bolesti morao propustiti predstavljanje knjige, da bi malo zatim stigla najgora moguća vijest.

BLISTAVA JE NOGOMETNA POVIJEST IZVEDENA PRED ZID I STRIJELJANA, "Uskok i Zeleni 1906. odigrali su zadnju utakmicu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", Zvonimir Magdi, "Hrvatsko slovo", Zagreb, 13. svibnja 2005. godine, str. 14

Volio sam tu, duga ku, prašnjavu Koturašku cestu. "Vozila" je ispod glavnog kolodvora, uzduž željezni kog nasipa, sve do mosta na Savskoj cesti. S njome, do Concordijina igrališta. Tamo su igrane, uglavnom, sve velike utakmice u Zagrebu. A ovo je priča o jednoj maloj, zagrebačkoj ligi 1945. Hrvatska je skratila crtolje bojišnice na bedeme glavnog grada. U gradu, vreva. I naroda i vojske. Nisu baš dani za loptanje. Ja i moj prijatelj Tkalec, kojeg smo zvali Imbrek, bez znanja naših doma, bežimo baš tom Koturaškom, na utakmicu. Pa, kaj se još igra nogomet? Igra! I ne utakmica zbog utakmice. Ne, to je utakmica drugog kola prvenstva Zagreba. A kad u tom prvenstvu igraju Građanski,

59

HASK i Concordia onda je to i prvenstvo bitave jedne Nacije, moje Kroacije.

Prvo je kolo "odšpanano". I njega je zabilježio športski tjednik "Hrvatski športski list" od prvog svibnja, te hrvatske kobne godine. Danas, kad ja bežim u Kranj evi evu, počinje drugo kolo. Igraju Uskok i "Zeleni 1906.", kako se odredbom Vođe tjelesnog odgoja i športa Zdenka Blažekovića, po novom, zove, sad već bivša, Concordia.

Subota je poslije podne. Sutra ću znati da je to bila i posljednja utakmica odigrana u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Utoliko i povijestna, kako bi se onda bilježilo. Poslije toga, ni Građanskog, ni HAŠK-a, ni Concordije, ni tolikih drugih hrvatskih klubova. Ni tog Uskoka. Jedna je blistava povijest, duboka tradicija jednostavno izvedena pred zid i izrešetana bez pardona!

Trebat e "prote i" 45 godina komunisti kog terora da bi se ta imena našla opet na svjetlu dana. I zato nikada ne zaboravljam tu utakmicu Uskoka bez Emila Urcha na голу i Zelenih bez Zvonka Monsidera na vratima.

Svijet se okrenuo na glavu, a de ki još igraju ist' hrvatski nogomet. Po dvorištima toliko zrinsko-frankopanskih Ivekovi evih slika. Rastanci, zagrljaji, suze. Odlazi se, jer dolazi "federalna" Hrvatska, u kojoj se ne e smjeti re i da si Hrvat, u kojoj se ne e smjeti zapjevati "Vila Velebita", u kojoj e poslije završne slika Zrinskog u Zaj evoj operi, s onom buntovnicom "U boj, u boj..." koju me je nau il moj vu itelj Dragec Golub još u tre em razredu pu ke škole, na izlasku oduševljenike a kog stajanja, ekati crna marica, u kojoj e i samo drukanje za NK Dinamo biti - smrtni grijeh. A Uskok i Zeleni 1906. (godina osnutka Concordije) - igraju. Za bodove. De ki, kapa dolje. A, koji su to bili de ki?

60

Uskok:

Rupec, Gortan, Premerl, Sedla ek, Zajec, Mr i , Doleneć, Broketa, Šijakovi , Pe nik i Vranješ.

Zeleni 1906.:

Kralj, Frani evi , Majeri , Pukšec, Golob, Hudika, Drvodeli , Beda, Buši , Švast, Ajbek.

eka se pobjeda Zelenih. No, Uskoci su i na prvoj, istina izgubljenoj, utakmici s Gra anskim pokazali da znaju i da mogu. Vodili su s ak s 2:0, a to purgerima nije mogel ni slavni Nagyvarad! Pokazali da e biti ona dobra, stara tvrda kost koja je ušla u pjesmice pu koškolaca. I bili su. I više. Uskok je pobijedio. Kaj, pobijedio? Uskok je slomio Zelene. 5:1! Pitao sam, neki dan, Branka Kralja koji je branio tu utakmicu umjesto Monsidera: "Se

se ate, gospon Branko, te 'petice' i onog Broketina gola, kojeg vrsto pamtim, s istih trideset metara?" Nije mogao re i ni da ni ne. Ostalo je samo jedno: "Gadan šus". Golove s tih daljina, vratari zaboravljaju lako om. A Broketa, koji e se proslaviti za igranja za Hajduk, pedesete, u prvom redu s onim brzojavom poslije pobjede Dinama nad beogradskom Zvezdom,.. "I dok je srca bit e i Kroacije", pa je zbog toga zletil iz partije (svi su Hajdukovici, osim Vukasa, bili, po službenoj dužnosti "unutra"), imao je udarac.

Mali, crnokosi Dubrova anin skupa s Mr i em bio je poluga Uskoka. A Uskok je na toj utakmici, u bilješci Hrvatskog Naroda od šestog svibnja etrdeset pete (partizani su vušli u grad, dva dana kasnije!) i "osloba ali" ulice koje su zjapile prazninom, izašao i sa športskom rubrikom koja ima tu tekmu Uskoka i bivših concordijaša. Dao je visoke ocjene Uskocima: dopadljiva mom ad snažna, povezana, puna smisla za igru. I djelotvorna. Uz obe anje: Da, Uskok je mom ad budu nosti. Pogotci su imali ovaj filmski

61

zapis: 1:0 Pe nik, sje am ga se, jedan nježni, fini igra , blijeda lica, "curica", tehni ar ljubimac Zagrep ana. Šijakovi 2:0, nakon krasnog proboja Iriša Doleneča, ina e atletičara i hrvatskog rekordera u skoku s motkom (3,62), koji je šprinterski prohujao kraj Majeri a. Sje am se, da sam skakal do neba.

Ja sam bil drucker Gra anskog. A na igralištu Gra anskog je trenirao i Uskok (blaženi crni leš, moglo se igrati od jutra do mraka). A Uskok je, osim toga, vježbal purgerski ma ioni ar gospon Bukovi. Pa, za koga onda, a Zeleni su, usput, ljuti protivnik mojim plavima! Šijakovi je zabil još jednoga, a brzi Doleneč etvrtog. Istina, kod 3:0 je Beda snizio, ali to je bilo sve. I, na kraju, zucker kommt zu letz. Broketa je s 30 metara razvukao loptu u same rašlje. Pljesku nikad kraja.

Nije ih bilo "za izvoz": pet stotina. Ja i Imbrek, me u njima. Vra ali smo se doma - sretni. A doma, toliko tuge. Zagrljaji bez prestanka. I obe anje. Uo sam ga na svoje uši: "Mi se vra amo, za mjesec dana s Amerikancima!"

Sje am se da je krugoval u stalnom pogonu. Vrte se stari šlageri. Naslušao sam se Andrije Konca kao nikada. Kao da je sudbina dirigirala igrom. Ni njega više ne e biti. I on je svezanih ruku završio, pjeva ki ljubimac tolikih, u nekoj od jama. Nitko ne zna kojoj.

Vodio sam u svojoj bilježnici te povjesnice: prvu Hrvata sa Švicarcima, Gra anskog protiv Nagyvarada, Dinama u euro-završnici protiv Leedsa i obnovljene Tu manove Hrvatske protiv Amerike. Ali, ova Uskoka i Zelenih 1906., kad je s one strane ve sve crveno, kad je ve po eo zaglušni requiem hrvatskih križnih putova, zadnja u Unabhangige Staates des Croatien, ostaje jedna od najve ih. I još jedna "fuserica": u predigri juniora, Zeleni

62

1906. su pobijedili Uskok s 1:0. Strijelac je bio Vukas. Nekoliko godina kasnije - kontinentalac!

OŠTRA I NAPETA UTAKMICA KOJA JE OBILOVALA GOLOVIMA – "HAJDUK" NIJE USPIO DA POBIJEDI "PURGERE" IAKO JE BIO U NEDJELJU BLIZU TOME, "Ilustrovane sportske novosti", Zagreb, 24. velja e 1941. godine

Rezultati liga	
HRVATSKA LIGA	
Gradjanski—Hajduk	4:4
Concordia—Slavija (O)	2:1
Split—HAŠK	1:1
Slavija (V)—Bačka	4:3
SAŠK—Željezničar	1:0
SRPSKA LIGA	
BSK—Bata	3:1
Jugoslavija (B)—Gradjanski	2:0
Jedinstvo—Jugoslavija (J)	1:0
Voivodina—BASK	4:0
ŽAK—Slavija	2:0

Najveća borba vodila se u Zagrebu između "Hajduka" i "Gradjanskog". Poslije vrlo dobre igre, sa dramatskim događajima, nijedna momčad nije mogla pobijediti. Bodovi su podijeljeni: u korist "Concordije". Ali i "Hajduk" ima veliku šansu, da se raduje ovom jednom bodu. "Zeleni" su pred Splitom, istina, tri boda, ali za dvije nedjelje "Concordija" može da bude iza "Hajduka". Naime, zeleni se bore u nedjelju sa "Gradjanskim", a

63

drage nedjelje sa "Hajdukom" u Splitu. Zbog 4:4 borba za prvo mjesto vodila se između "Hajduka" i "Concordije", ali ima mogućnost da i "purgeri", koji su na trećem mjestu, poskoče napred, ako se jedno od ovo dvoje poklizne.

Poslije Zagreba najznačajnija je borba bila u Sarajevu. SAŠK je svom suparniku oduzeo jednim golom dva boda. Time su Sarajevski Hrvatski ili čak na šesto mjesto, a "Željezničar" pao najbliže "Bačkoj". I u Varaždinu je pala odluka o važnim bodovima. Doma i su tukli Bunjevce i podigli se na treće mjesto

od repa tablice. A to zna i mnogo. Utakmica je bila napeta. Bunjeva ki su Hrvati igrali dobro ak i vodili prvi dio utakmice ali nisu imali sre e, da završe sa pobjedom.

U Splitu su "akademikari" izgubili jedan bod. Time su, može se re i, crveni izgubili i najmanje izgleda da dodju na tre e "purgersko" mjesto. "Split" opet, sa ovim bodom ini grupu za sebe. Niti može naprijed, a niti nazad.

Za "Concordiju" su mnogo strahovali, a i ona sama najviše, ali e "zeleni" e vrlo teško izgubiti prvo mjesto, a time i prvenstvo Hrvatske.

Concordia	14	12	2	0	57:11	26	(2)
Hajduk	14	10	3	1	51:13	23	(5)
Gradjanski	14	8	6	0	58:15	22	(6)
HASK	14	6	5	3	31:23	17	(11)
Split	14	5	3	6	17:37	13	(15)
SASK	14	4	2	8	10:27	10	(18)
Slavija (O.)	14	3	3	8	20:45	9	(19)
Slavija (V.)	14	3	3	8	17:39	9	(19)
Željezničar	14	1	5	8	14:33	7	(21)
Bačka	14	1	2	11	15:47	4	(24)

64

U TOKU 1941. DOLAZE U ZAGREB IZABRANI TENISA I ITALIJE, MADŽARSKE I NJEMA KE NA DVOBOJE S HRVATSKIMA, "Ilustrovanje sportske novosti", Zagreb, 24. velja e 1941. godine

Budimpešta, 24. velja e. Ovdje je koncem prošlog tjedna održana konferencija teniskih saveza srednje Evrope na kome su bile zastupani svi mjerodavni narodi, osim Italije. (Hrvatski je zastupao dr. op). Sporazumno su određeni termini za turnire i medju ržavne utakmice. Vjerojatno e doskora biti

upotpunjena ova terminska lista talijanskim terminima, jer Italija do sada još nije završila svoj raspored za ovu godinu.

I ove godine biti natjecanja za tri pokala i to: muških za evropski i dunavski pokal, a ženskih za Mitropa pokal i za nagradu jugoslavenske Kraljice Majke Marije od Jugoslavije. Ovu nagradu brani Njemačka.

Termini su ovako određeni: od 16. do 18. svibnja: dunavski pokal Madžarska -Italija u Budimpešti. — 23. do 25. svibnja dunavski pokal Hrvatska—Italija u Zagrebu — od 21. svibnja do 2. lipnja nacionalno prvenstvo Madžarske u Budimpešti. — Od 6.do 8. Lipnja Madžarska-Njemačka u Budimpešti. — Od 13. do 15. lipnja Dunavski pokal Hrvatska—Madžarska u Zagrebu. — Od 20. do 22. lipnje evropski pokal Italija—Madžarska u Italiji. — Od 7. do 29. lipnja Njemačka— Hrvatska u Njemačkoj. — Od 1. do 3. kolovoza Njemačka—Madžarska u Njemačkoj. — Od 6. do 13. kolovoza natjecanja za prvenstvo Sedmogradske u Cluju. — Od 7. do 10. kolovoza njemačko prvenstvo u Braunschweigu. - Od 14. do 20. kolovoza Horthvev pokal u Godolou (medjunarodno natjecanje). — Od 22. do 24. kolovoza Madžarska—Švedska u Budimpešti. — Od 25. do 2. rujna medjunarodna prvenstva Madžarske u Budimpešti. — Od 6. do 8. rujna Hrvatska- Njemačka u Zagrebu. — Od 12. do 14. rujna za Evropski pokal Madžarska—Hrvatska u Budimpešti, te od 26. do 28. evropski pokal Italija-Hrvatska u Italiji.

65

O KOMUNISTI KIMM ZLOČINIMA INFORMIRAJTE SE KOD DRAGUTINA ŠAFARIĆA

HRVAT U SLOVENIJI: DRAGUTIN ŠAFARIĆ , Lasa Šukilo,
Zagreb, 9. studenog 2010. (1)

Dragutin Šafari

Pitanje:

Kad bi vas netko upitao g. Šafari u, tko ste Vi, što biste mu odgovorili?

66

Odgovor:

Rekao bih mu da sam sedmo dijete svojih roditelja: majke Line Dodlek i oca Ivana Šafari a. Ro en sam doma (u Europi!) u Me imurju, u selu Belici poznatoj po „beli kom kalamperu“! Vrijeme mog ro enja je 1940. godina. Bila je tada Kraljevina Jugoslavije, malo kasnije pak je Me imurje došlo pod ma arsku okupaciju.

Sa 16 godina odlazim s ocem prema Celju, gdje postajem šegrt zidarskog zanata. Odmah po završetku zanata upisujem se u ve ernju tehni ku gra evinsku školu.

Iste jeseni, s 19 godina, morao sam podnijeti drugu tešku operaciju na crijevima – dijagnoza je bila: „ILEUS“. Slomljen na svim linijama, prekidam školu, pa i zaposlenje. U 23.- oj godini odlazim na odsluženje vojnih obaveza, gdje mi se zdravlje opet slamam te poslije 14 mjeseca služenja domovini napuštam vojarnu prvi put (!), ali vidi vruga, opet bez zaposlenja, jer sam postao nesposoban za teške fizi ke poslove.

Uspijevam, svejedno, završiti srednju tehni ku školu u dobi od 30 godina. Zapošljam se u birou gra evinskog projektiranja u Trbovlju, a u 1980. g. s itavom obitelji selim se u Velenje. Nakon donošenja zakona, koji daje mogu nost za privatno projektiranje, krajem 1985. g., donosim odluku o prijelazu na samostalni rad. Tako sve do 2002. g. - do moga umirovljenja.

Pitanje:

Stalno živite u Sloveniji. Od kada? Što Vas je ovamo dovelo?

Odgovor:

Spomenuo sam ve . Bilo je to 1956. g. Tada me je otac odveo sa sobom prema Celju „na put s kartom u jednom smjeru“. Volim svoju izreku: "ja sam agrarna izbjeglica". Moje o i sada, još uvijek,

67

lijepo vide kako piše: "2010." godina. Ništa nije kod mene stalo. Sve je u punom pogonu, još ja e nego ikada prije.

Pitanje:

Gdje ste prije toga živjeli? U Hrvatskoj?

Odgovor:

U Me imurju. To je moja domovina. Tu je ro en 1876. g. moj deda ura po ocu, 1882. g. bakica Marija, po majci deda Martin (?) i 1890. baka Barbara.

Deda ura je preživio prvi svjetski rat na ruskom frontu, dok je deda po majci Martin bio prostrijeljen sa strojnicom negdje kod Krakova.

Da, kao šesto živo dijete naših roditelja, osim sestre Marije, otišao sam na zapad. Da, svi, baš svi, jedno za drugim odlazili smo kao „fizi ari“ prema zapadu, "v obljubljeno deželico" - u Sloveniju.

Pitanje:

ujem da ste nemiran ovjek. Stalno nešto istražujete. ime se zapravo bavite? Profesionalno.

Odgovor:

Nije da sam nemiran, ja sam borben. Zato i jesam tu gdje jesam – udaram po nepravdi.

Mislim da sam najprije istraživao samoga sebe: tko sam i gdje sam? Zatim: tko su drugi i zašto su oni to što jesu? Što to njima pogoduje? Zar moram biti nešto manji od njih? esto sam se pitao i kona no odlu io iskoristiti ono što mi je Bog dao na dar – pamet!

Zbog straha, kako e moje tijelo podnositi gra evinske poslove po mrazu, kad me stignu godine, sve sam žrtvovao. Promijenio sam radno mjesto s boljom strukom, te ostatak svojeg rada do mirovine

68

proveo u toplim zašt i enim radnim prostorijama, kao projektant s državnom licencom za samostalni rad. Iza sebe imam izra enih preko 400 nacрта, od toga tri za stambene blokove.

Bogato iskustvo iz građevinarstva mi još uvijek služi za dodatnu zaradu. Zajedno s obema kćerima, koje su isto građevinarke, imam vlastiti biro od 1986. godine. U njemu izrađujem nacрте.

Poslije završene srednje tehničke škole 1970. g. iste sam godine upisao Višu tehničku školu u Mariboru, gdje sam odustao poslije 18 uspješno položenih ispita.

Krenuo sam u samostalnu djelatnost, radio danju i noću.

Starija kćer je krenula mojim sportskim putem. Streljaštvo. Bilo sve manje vremena za moj studij. Ali je sve to imalo i svoju ljepotu. Dva slovenska rekorda starije kćeri. Druga pak kćer bila je četiri puta slovenska prvakinja. Ja sam se sa svoje strane "doprao" dva maslova na državnim natjecanjima u Jugoslaviji.

Bave se i športovima, kao što su streljaštvo, ronjenje, pa donekle i speleologijom, mnogo više vožnjom motociklom, kao mali projektant prošao sam širom svijeta, bio sam na svakojakim terenima, u raznim krajevima.

Negdje 1981-82. godine poeo je veliki zaokret u mojem upoznavanju nove okoline u koju sam se doselio, gdje sam se kretao i živio. To je osnovno zemljopisno područje na pravcu Celje – Velenje – Slovenj Gradec. Na pola puta je Gornji Doli. To je mjesto masovnog pokolja Hrvata u svibnju 1945. g., pokolja mog naroda s imenom Hrvati. "Samo" oko 8 tisuća ubijenih!

Krenem u Zagreb 1996. g. do Državnog saborskog povjerenstva za popis žrtava. Tražim informacije za događaje u Gornjem Doli u? Nemaju ništa. Nikakva odgovora mi nisu mogli dati. Opet sam morao poći i osobno u dugotrajno prikupljanje podataka po

69

knjigama i kod ljudi. Podatci su ukazivali na nove informacije, zahtijevali su široka istraživanja i mnogo putovanja. Osvojen je novi položaj s mnogo podataka. Moralo se krenuti dalje. Pokrenuo

sam jedinstvenu internetsku stranicu o žrtvama komunističkih zločina ili genocida.

Postavio sam 1997. g. veliku kartu s ucrtanim grobnicama samo za područje Slovenije. Ima oko 800 masovnih grobnica. To je bila znanstvena fantastika u vremenu, kada se je tek pomalo smjelo javno govoriti o „krvavoj borbi za oslobođenje naroda – i uvijek“. Državno slovensko povjerenstvo do sada je već evidentiralo preko 600 masovnih grobnica.

Kao projektant koristio sam se prvo u analnom od 1986 .g. Primjenjujući i znanje i mnoge karte u papiru, te „interaktivne“ elektroničke podloge, stvorio sam svoju kartu grobnica. Posjedujem preko 3.000 karata. Uz to koriste i se još i kvalitetnim svjetskim elektronskim atlasima, doživio sam da se je do sada na mojoj www stranici i na Google- atlasu našlo oko 7.500 raznih fotografija, s kojima potvrđujem, i dokazujem, gdje su mjesta zločina. Dakako, tako je, osim mojih, također i nešto lijepih slika mojih dragih prijatelja.

Pitanje:

Imate li neki hobi?

Odgovor:

Hobi? Uz projektantski posao ostalo je mjesta samo za ovo malo prije opisano istraživanje žrtava. Prije dvadeset godina imao sam više puta oštar dijalog s lokalnim povjesničarima. Za njih je povijest završila 9. svibnja 1945. g. kapitulacijom osovinskih snaga. Mjesto te kapitulacije bilo je ovdje, od mene udaljeno samo koji kilometar u malom mjestu Topolšica. Poslije toga za

70

partizansko - antifašističke povjesničke are je ostalo mjesta samo za veliko slavlje revolucije i podizanje nebrojenih spomenika. Kada

izlazim iz našeg nebodera vidim spomenik visok 9,70 m. Valjda znate tko se još uvijek slavi u Nebesa. Tito i Partija!

Pitanje:

Oženjeni ste. Kako na Vaš "pogon" gleda supruga?

Odgovor:

Dok se nešto radi za zaradu, dobro je. Veselo. Ostalo tajim kao „muška posla“.

Pitanje:

Je li Vam supruga Slovenka? Ili ste po bra nu družicu morali preko Sutle?

Odgovor:

Nije: Njeni su korijeni preko Sutle, ali s ove strane. Zapravo, ak i preko So e. Puno dalje, sve do Udina u Italiji, otkud je došao njezin djed Peter Andrini (ro en 1881. g.) u rudarski kraj Trbovlja. Tako supruga ima djevoja ko ime Andrini. Takvih je prezimena samo nekoliko u Sloveniji.

Pitanje:

Održavate li i dalje sveze s Hrvatskom? Ili ste na njih zaboravili?

Odgovor:

Poslije maj ine i o eve smrti, Bog im do pokoj, zadržao sam svoj dio nasljedstva, jednu livadu i još 1/14 dio „grunta“, ne daju i nikome pravo na prodaju. Neka to ostane „moja gruda zemlje“, tamo u Me imurju. U Hrvatskoj! Imam svoj izvod iz gruntovnice. To je to!

OD STOLJE A SEDMOG

HRVATSKO IME U PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI, Tomislav Heres (Mate Marinko), Poseban otisak iz "Marulića" br. 3/1990. (1)

Odkako se i u Hrvatskoj kroz guste i crne munjonosne oblake sporo i mučno probija slabašna zraka slobode i višestrana ja, veina oporbenih stranaka stavlja u svoj naziv pridjev hrvatski. U oporbenja kom tisku i u javnim govorima hrvatsko se ime sve više ističe i slavi. I pjesnici veličaju tu ve skoro zaboravljenu riječ. Hrvat, Hrvatska, hrvatski sve češće se uje u zboru i razgovoru. Zazornici, koji popriječno gledaju na tu pojavu, nazivaju to zapjenušenim nacionalizmom, romantičarskim mitomanstvom, natražnja kim povratkom u prošlost, primitivnim nazdravi arstvom, zaostajanjem za Europom, inflacijom jednodimenzionalnosti. I još kojekako, što zbog gnusobnosti ne u ni spominjati. Nu kako svaki u inak ima svoj uzrok, ni ova pojava — osporavatelji je porugljivo nazivaju nazadnim hrvatovanjem — nije izuzeta od općega zakona uzročnosti — nužde. Razmotrimo stoga najprije, što nam o podrijetlu hrvatskoga imena i o njegovu hodu kroz vrijeme i prostor kažu jezikoslovna i povijesna znanost.

Svoju raspravu o imenu Hrvat Vjekoslav Klai zaključuje ovim riječima: "Obredali smo redom sve današnje slavenske narode, pa smo našli, da je ime Hrvat bilo gotovo kod svih poznato i da se je njim ponosilo barem po jedno pleme u svakom narodu. Našli smo Hrvate u Alpama, u planinama Balkanskog poluotoka, u Karpatima i Tatrama, u češkim Krkonošima i Sudetima, napokon i na obalama Saale... Ni jedno drugo ime slavenskih plemena nije

bilo tako rašireno, kako upravo ime Hrvat" (Hrvati i Hrvatska, II. izd.,

72

Zagreb 1930, 73). Gdje je izvor tome hrvatskomu imenu i kada se je pojavilo na povijesnoj pozornici? "Bez broja su naga anja o izvoru u slov. narodopisju prevažnoga našega imena Hrvat(in). Ne e biti sumnje, da se ono u kakovu, po tu incih iskvarenu obliku ve nalazi ubilježeno u vrlo staro doba, ali krije se u kojem topografskom ili narodnom nazivu ili pa e imenu osobe" (Vladimir Mažurani , Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rje nik, pretisak, Zagreb 1975,1,407).

Zaslugom Stjepana Krizina Saka a, danas sve više prevladava mišljenje da je hrvatsko ime iranskog podrijetla. To mišljenje, uz brojne druge naše i strane znanstvenike (V. F. Miler, F. Justi, M. Vasmcr, A. J. Sobolevski, Tedesco, G. Vernadskv, F. Dvornik, F. Ramovš, A. Meillet, A. Vaillant, K. J. Jire ek, Lj. Hauptmann, N. S. Deržavin, R. Nahtigal, O. N. Truba ev), zastupa i povjesni ar Jaroslav Šidak (Enc. Jug. 5, Zagreb 1988,12). Jezikoslovcu Radoslavu Kati i u se iransko podrijetlo hrvatskoga imena "danas od svih porijekla koja su dosad bila razmatrana ini najmanje nevjerojatno" (Starohrvatska prosvjeta 16/1986, 89). Francuski jezikoslovac i povjesni ar Francis Conte u svom opširnu djelu "Slaveni" (Pariz 1986), u kojem raspravlja o postanku i razvitku uljudbi središnje i isto ne Europe, za Hrvate veli da su iranskog podrijetla. Po njegovu mišljenju još samo nije odgovoreno na pitanje, da li su Hrvati poslavenjeni Sarmati ili Slaveni kojima je upravljalo plemstvo sastavljeno od sarmatskih ratnika.

Saka hrvatsko ime izvodi iz staroperzijskog imena Harahvaiti, koje se spominje u svetoj knjizi Zaratuštrinih pristaša Avesti (Vendidad): "Kao deseto izme u najboljih mjesta i naselja stvorio sam ja, Ahuramazda, lijepu Harahvaiti...". Prvi put se hrvatsko

ime kao ime naroda i zemlje pojavljuje god. 520. pr. Kr. u Proglasu staroperzijskoga kralja kraljeva Darija I. Velikoga (taj Proglas je

73

uklesan u kamen u gorju Zagros), a kao pripadnika naroda na grobnici istoga Darija nedaleko od prijestolnice staroperzijskih kraljeva Parse ("Sveta baština", Duvno, broj 9/75, studeni 1989, 18). Zemlja Harahvaiti (Harahvaitiš, Harauvatiš, Harahvatiš, Harauvattija) obuhvaća je južnu polovicu današnjeg Afganistana, cijeli Beludžistan i isto ni dio današnjega Irana (Perzije). Prema istraživanjima Silvija Grubišića (Od pradomovine do domovine, Chicago 1979; Postanak imena Hrvat, "Kršni zavičaj" br. 22, Humac 1989, 17—25), izvorni oblik hrvatskoga imena iz Darijeva Proglasa je HARAUVATTI, a to je isto što i oblik HARVATI u hrvatsko-akavskom narječju. Na Darijevoj grobnici isklesani su likovi muškaraca, koji predstavljaju narode u sklopu tadašnjeg Perzijskog Carstva. U gornjem redu, idu i s lijeva na desno, ispod desetog lika piše klinastim pismom: Ovo je HARVAT (staroperz.: i-ia-ma HARAUVAT a-i-ia). Darijeva HARVATIJA (Harauvattija) isto je što i HRVACIJA u glagoljicom pisanoj listini hrvatsko-ugarskog kralja Matijaša Korvina izdanoj u "Istina pred Cvitnicu 1463" (Mažuranić, Prinosi, 1,145). Središnji dio iranske Harvatije nalazio se u današnjem Afganistanu, oko rijeke Helmunda i njezinih pritoka oko Kandahara. Oko 6 km od današnjega afganistanskoga grada Kandahara, na mjestu gdje se nalazio glavni grad iranske Harauvatije (Harauvatiša), danas se prema svjedočenju svjetskog putnika i putopisca Borne Bebeke nalazi selo HARVACIJA, u kojem ima pleternih ukrasa kakve možemo vidjeti u Istri i na otoku Krku ("Arena" Zagreb broj 1214 od 28. III. 1984).

Po eviši od V st. pr. Kr., hrvatsko ime se u povijesnim izvorima skriva pod stranim ili iskrivljenim imenima. Tada je već započelo

ono, što se i danas nastavlja: prikrivanje hrvatskoga imena i njegova podrijetla kao i njegova kontinuiteta (neprekidnosti) od njegove prve poznate pojave u VI. st. pr. Kr. Od Silvija Grubiša a su za Enciklopediju hrvatske povijesti i kulture (Zagreb 1980, "Školska knjiga") naru ili lanak o postanku imena Hrvat. On je

74

lanak poslao, ali u Enciklopediji nije objavljen. Bez objašnjenja, iako se zna da je objavljivanje uredništvu usmeno zabranila vlast. A vlast se poziva na tobožnje stručno mišljenje poslušnih joj akademika. Usprkos neobjavljivanju Grubiševa članka Enciklopedija je zbog drugih razloga bila napadnuta i dugo vremena povučena iz prodaje. Po ocjeni Gradske konferencije SSRNH Zagreba Enciklopedija je predstavljala "društveno neprihvatljiv izdavački pothvat" i to čak i zbog takva razloga kao što je "orijentacija na građansku interpretaciju povijesne građe umjesto cjelovita marksističkog pristupa" ("Vjesnik" Zagreb od 13. studenoga 1981, str. 7). Za takav pristup suvremenoj povijesti stran i neprihvatljiv tekovinama našeg društva" izdavač je bio upozoren da "nije dovoljna tek formalna analiza uo enih propusta, već i konkretna akcija na uklanjanju uzroka takvih promašaja". Kako bi se u današnjem novogovoru reklo, tražila se diferencijacija (uklanjanje iz javnog života i sudski progon). Nezgoda je bio i sam naziv Enciklopedije, u kojemu je stršao pridjev hrvatski u nominativu umjesto da je gurnut u bezli je genitiva.

Grčki povjesničar Herodot (oko god. 484. do oko god. 424. pr. Kr.) hrvatsko je ime u svojoj Povijesti unio pod iskrivljenim imenom SAUROMATI (prema izvornom HARAUVATI) odnosno SARMATI (prema izvornom HARVATI). Tako se od I. st. pr. Kr. Crnomorska Hrvatska u izvorima spominje pod grčkim nazivom Sauromatija ili Sarniatija, a u rimskolatinskim izvorima pod nazivom Sarmacija. Zavedeni Herodotovim autoritetom, neki su

znanstvenici (O. N. Trubaev, N. S. Deržavin, F. Ramovš, Lj. Hauptmann i dr.) Hrvate smatrali samo jednim od sarmatskih plemena a ime Hrvat (Harvat) inačicom imena Sarmat. Nu poslije otkrića Darijevih Harvata (Harauvata), koji se spominju jedno stoljeće prije nego što je Herodot pisao svoju Povijest, jasno je da ime Sarmat može biti i da jest inačica imena Harvat (Harauvat). Herodot nije znao za Darijev Proglas uklesan u zagorskoj stijeni, niti za prijevod toga Proglasa

75

na aramejski jezik. On je hrvatsko ime pisao onako kako je on bio, odnosno kako su ga općenito zvali Grci. Jedan primjerak prijevoda Darijeva Proglasa na aramejski, tada lingua franca (međunarodni jezik) u Perzijskom Carstvu, dospio je u židovsku naselbinu na Slonovu otoku u egipatskom dijelu Nila, gdje je na kraju prošlog stoljeća i objavljen god. 1923 (objavio ga je Englez A. Cowley; ponovno izdan u Americi god. 1967). Iranski naziv naroda i zemlje HARAUVATTI u aramejskom je HRUHATTI, a to je isto što i HRVATI u hrvatskoštokavskom narječju. Od aramejskoga Hruhalli u grčkom je nastalo ARUHATTI. Tim nazivom su Harauvatte (Harvate) zvali grčki putopisci, koji su pratili Aleksandra Velikoga Makedonskoga (356 — 323. pr. Kr.) na njegovu osvajački pohod protiv Perzijskoga Carstva (na putu za Indiju god. 330. pr. Kr. Aleksandar je podvrgao svojoj vlasti i perzijsku satrapiju Harahvaitiš).

Slavko Kvaternik kao „vojskovođa“ NDH-a

76

DVA KVATERNIKA I JEDNO ME IMURJE, Vladimir Kapun, Preneseno iz tjednika "Me imurje", akovec (2)

U vojsci Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca nije dugo ostao: bio je umirovljen već 1921. godine, pa se posvetio radu u privredi i „socijalu“, posebno je vrijedno spomenuti "Hrvatskoga Radišu" kojemu je bio glavni ravnatelj. Aktivirao se i u političkom životu: ušao je u Hrvatsku stranku prava, a nezadovoljan stanjem u državi i položajem Hrvata u njoj - i sam je od 1934. do 1935. godine bio interniran u Crnoj Gori - stupio je i u ustaški pokret. U danima krize početkom travnja 1941. uspostavio je kontakt s njemačkim izaslanikom Erwinom Veessenmayerom te pregovarao s predstavnicima Hrvatske seljačke stranke, a pošto je Vladko Maček odbio preuzeti vodstvo Hrvatske pod zaštitom Njemačke, sam je 10. travnja 1941. proglasio Nezavisnu Državu Hrvatsku i sastavio Hrvatsko državno vodstvo, zapravo privremenu vladu u kojoj je poslije povratka Ante Pavelića bio zapravo drugi čovjek u državnoj hijerarhiji.

Kao poglavnikov zamjenik, ministar domobranstva i „vojskovođa“ (maršal) Kvaternik je u proljeće 1941. ponovno došao u vrlo usku vezu s Međimurjem. Uskoro nakon što je mađarska vojska ušla u taj kraj, i on je sudjelovao u pregovorima o njegovoj pripadnosti, no bili su prekinuti i nisu nikad više bili nastavljeni. Sam pak Kvaternik, nakon obiteljskih neprilika i neslaganja s svim što se događalo u državi, malo-pomalo je došao u situaciju da napusti svaku službu i pobjeogne se u Austriju, odakle se bez uspjeha pokušao aktivirati nakon kapitulacije Italije. Dosta poslije završetka rata, 12. srpnja 1945., uhitila ga je američka vojska i tek 9. rujna 1946. izručila Jugoslaviji. Tu je bio nakon krivudava životnog puta osuđen na smrt i pogubljen upravo prije šezdeset godina.

KATOLICI I DRŽAVA HRVATSKA

KRITIKA TOTALITARIZAMA U ČASOPISU "HRVATSKA PROSVJETA" (1914–1940), Vladimir Lončarević, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb (1)

Sažetak

Časopis Hrvatska prosvjeta, navezavši se na književni časopis Prosvjeta (1892–1913), utemeljen je 1914. kao glasilo Kola hrvatskih književnika, osnovanog 1913, koje je imalo zadaću okupljati i pomagati katoličke književnike te promovirati katoličku beletristiku.

Časopis je izlazio do 1940. pod uredništvom Petra Grgeca (1914), dr. Ferde Rožića (1914–1919) i dr. Ljubomira Marakovića (1919–1940). Osim poezije i kraće proze, književne i scenske kritike te prijevoda stranih pisaca objavljivani su članci o povijesnim, kulturnim, socijalnim, filozofijskim i političkim pitanjima.

Početkom 1920-ih časopis počinje intenzivnije pratiti međunarodnu politiku, kad o političkim pitanjima s raznih vidika pišu Mate Ujević, Ljubomir Maraković, Nedjeljko Subotić, Augustin Juretić, Juraj Šetinec i dr.

Od godine 1934. redovito je dio sadržaja posvećen političkim zbivanjima, o kojima najzanimljivije članke pišu Konstantin Rimarić Volinski, dr. Marije Matulić, dr. Ivan Degrel i dr. Emilio Pallua. Dio svojih prigovora usmjerili su i protiv liberalizma i masonstva, a u više članaka prisutna je kritika totalitarnih političkih filozofija i sustava, posebice nacionalsocijalizma. Prvi članak na tu temu, naslovljen "Nacionalsocijalizam", objavljuje Volinski 1934. godine,

a sljede ih godina vode u rije preuzimaju Matuli , Degrel i Pallua.

78

Marije Matuli , ujedno glavni urednik katoli kog dnevnika Hrvatske straže, 1936. i 1937. objavljuje više lanaka u kojima nacionalsocijalizam i fašizam ocjenjuje kao ideologije protivne krš anskom humanizmu.

Emilio Pallua izme u 1937. i 1940. piše nekoliko lanaka o "njema kom pitanju" uzimaju i u obzir povijesnu genezu nacionalsocijalizma te politi ki, vojno, kulturno, ekonomski i religijski raš lanjuje odnos snaga izme u država i naroda, ne kriju i sklonost prema zapadnim demokracijama unato brojnim kriti kim primjedbama zbog njihova odnosa prema Crkvi.

Ivan Degrel svoje politi ke komentare prožima filozofijskim objekcijama, posebice se bave i "njema kim pitanjem", a pripada krugu onih koji su prepoznali Hegelov i Nietzscheov utjecaj na stvaranje velikonijemstva i nacionalsocijalizma.

U spomenutim je lancima razvidan kriti ki odmak od svih totalitarizama uz zajedni ku ocjenu, utemeljenu na katoli kom socijalnom i moralnom nauku te na teološkom poimanju države i povijesti, da se radi o imperijalisti kim ideologijama koje e izazvati rat, prije svega zbog slabosti liberalne demokracije da ga sprije i i zbog tada nepremostivih suprotnosti izme u europskih sila.

Zbog obilja gra e ovaj se lanak ve im dijelom usredoto io na propitivanje stajališta spomenutih autora o nacionalsocijalizmu.

1. Uvod

O stajalištima hrvatske katoli ke inteligencije, kleri ke i lai ke, tijekom razdoblja od 1917, tj. pobjede boljševika u Rusiji, do

po etka Drugoga svjetskog rata u našoj je historiografskoj, politološkoj, filozofskoj i drugoj znanstvenoj, stručnoj i

79

publicističkoj literaturi malo pisano. Dosadašnje rasprave i rasprave u ovom su se doticale političkog položaja i djelovanja Katoličke crkve u cjelini te Crkve u Hrvata, tj. njezinih istaknutijih članova i ustanova, tijekom Drugoga svjetskog rata.

Što je dakle hrvatska katolička inteligencija mislila, kako je promišljala političku filozofiju, ideologiju i praksu tijekom ovog razdoblja?

Pitanje je, smatram, ne samo znanstveno legitimno nego na stanoviti način i politički zanimljivo jer se radi o pitanju koje je u velikoj mjeri utjecalo, a i danas utječe na svjetonazorsko stanje u hrvatskom društvu. Nedvojbeno, dio je pogleda, laičkih, ali i stručnih, na društveni položaj i društvenu ulogu Crkve u spomenutom razdoblju naslijeđen iz vremena jugoslavenske države i u njoj vladajućeg komunističkog režima. Država je nosila atribut "socijalistička", ali je njezina politička avangarda bila Savez komunista Jugoslavije, koji je, sui generis, bio ateistička politička organizacija, ija je politička filozofija bila marksizam. Samim tim ona je svaku vjersku zajednicu, a posebice Katoličku crkvu, upravo zbog njezina društvenog položaja i uloge, smatrala stvarno ili potencijalno neprijateljskom organizacijom pa je zbog toga nastojala ozloglasiti je. A jedan od načina ozloglašavanja bilo je optuživanje ili sumnjavanje za klerikalizam i filofašizam. Iako je riječ o dvama različitim pojmovima, od kojih prvi, starijeg nadnevka, nema jednoznačnu ideološku konotaciju, oba su nakon 9. svibnja 1945. u novome jugoslavenskom režimu redovito bila sažimana u pojam "klerofašizam". Oni koji su tako bili optuživani potpadali su pod razne članke tadašnjeg Krivičnog zakona s visokim zaprijetenim zatvorskim kaznama.

Dakako, tom se uvjerenju i praksi nastojalo dati i znanstveno utemeljenje. Jedno od prvih djela te vrste, a, pokazalo se da je bilo i temeljno, bila je omašna knjiga "Magnum crimen: Pola vijeka

80

klerikalizma u Hrvatskoj" Viktora Novaka, ije je prvo izdanje izašlo godine 1948. u Zagrebu, a pretisci 1986. i 1989. u Beogradu,¹ dakle, simboli no, u godinama napuštanja staljinizma odnosno titoizma u bivšoj državi, odnosno u godinama njezina u vrš enja i njezina rasapa. No u razmaku od etrdeset jedne godine ono je, unato promjenama u bivšoj državi i unato pretenziji na znanstvenost, izašlo u neizmijenjenu izdanju, ime se o ito htjelo pokazati da se glede »klerofašizma« ni u kom smislu nije ništa promijenilo.

Optužbe i optuženici ostadoše isti.

Premda Novakov optužuju i svezak danas zahtijeva novo, kriti ko itanje pod historiografskim, politološkim i drugim vidicima, neozbiljno bi apriorno bilo nijekati, niti je to nakana ovoga rada, da je u tom razdoblju bilo katolika, tako i intelektualaca, koji su zagovarali klerikalizam ili fašizam pa su u nekom obliku i sadržaju, osobito tijekom Drugoga svjetskoga rata, djelovali s tih ideoloških pozicija. Ideoloških – ovdje se naime radi o osobnim ideološkim stavovima, a ne doktrinarnim pozicijama Crkve odnosno i emu što bi proizlazilo iz socijalnog i moralnog nauka Katoli ke crkve. Takve dakle primjere Novak je, kao nekadašnji insider – u mladosti je naime bio sudionik Hrvatskoga katoli koga pokreta i suradnik Lu i2 – lako našao, osobito iz vremena ratnih godina – ne upuštaju i se dakako u propitivanje zašto su oni uop e bili mogu i; jer je njegova tendencija bila ideološka, a ne znanstvena, koliko se god služio "aparatom ispod crte". Drugi ga totalitarizam, komunisti ki, nije dakako zanimao niti su ga zanimale njegove ratne i poratne žrtve.

¹ - Viktor Novak, Magnum crimen: Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj (Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1948); Viktor Novak, Magnum crimen: Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj (Beograd: Nova knjiga, 1986), pretpisak s predgovorom Jakova Blaževića; Viktor Novak, Magnum crimen: Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj (Beograd: Nova knjiga, 1989).

81

Pod optužbama za "klerofašizam" našla se dakle ne samo katolička hijerarhija i velik dio svećenstva nego i inteligencija. No više od svih Novakovih izvoda tu je optužbu u predgovoru reprintu spomenutoj knjizi pregnantno izrazio jedan od vodećih hrvatskih komunističkih kritičara Crkve Jakov Blažević, napisavši, uz ostalo, sljedeće:

"listovi 'Domagoj' i 'Nedjelja' pretvaraju se u efikasan instrument klerikalizma za mobilizaciju 'katoličkih sila' i ostvarivanje luciferskih političkih aspiracija klerofašističke simbioze".³

Ovdje se imputiraju dva 'krimen': prvo, da je sva katolička inteligencija – jer ovdje su listovi Domagoj (koji ne postoji; postoji samo Hrvatsko katoličko akademsko društvo "Domagoj", utemeljeno 1906. u Zagrebu) i Nedjelja⁴ (tjednik i polumjesečnik Velikog križarskog bratstva 1929–1945) navedeni kao paradigme dvaju krila Hrvatskog katoličkog pokreta:⁵ domagojskog i križarskog – bespridržno stajala na pozicijama klerikalizma, i, drugo, da je, takva, bila angažirana u "luciferskoj" politici združenosti s fašizmom, iz čega nastaje novokovanica 'klerofašizam'.

² - Lučica je bila idejno-organizacijski časopis hrvatskoga katoličkog "štva", zapravo studenata između 1905. i 1942. Izlazila je pod geslom "Bog – (hrvatski) narod – socijalna pravda" i bila je poprište literarnih i drugih radova mlade, a poslije i starije katoličke inteligencije toga doba. Usp. Vladimir Lončarić, "Svjetlo katoličke obnove. Uz stotu obljetnicu Lučice –

'Listahrvatskoga katoličkog društva"', *Obnovljeni Život* 61/1 (2006), pp. 59–78; Bibliografija Lu i, *Periodica croatica* 2, sastavio Ilija Miški , ur. Vinko Breši (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011).

³ - Novak, *Magnum crimen: Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj* (1989), p. XII.

Na kojim je sve političkim pozicijama stajala katolička inteligencija, moguće je dakako utvrditi istraživanjem katoličkih glasila prve polovice 20. st.

A glasila, kao i stajališta, bila su brojna i raznovrsna. Osim časopisnih tiskovina koje su bile prije svega namijenjene inteligenciji, primjerice Hrvatske straže (1903–1918) i Naše misli (1914–1919), koji su se tek rubno mogli dotaknuti boljševizma, te teoloških časopisa – Bogoslovske smotre, isusova koga Života, franjevačke Nove revije i dominikanskog Duhovnog života – mogu se navesti spomenuta Nedjelja, koja je, uz sarajevski Katolički tjednik te djelomice časopis Hrvatsku smotru, svakako bila stožerno glasilo križarskoga krila katoličkoga pokreta, dok je domagojski tisak bio mnogo razvijeniji u dijapazonu od idejno-organizacijskih glasila Hrvatskog katoličkog akademskog društva »Domagoj« kao što je Lučani, političkih dnevnika, kakvi izmeću u 1912. i 1941. bili u Rijeci ke novine, Novine, Narodna politika, Hrvatska straža i Hrvatski glas, do raznih godišnjaka, almanaha i časopisa, među kojima je najistaknutiji mjesečnik Hrvatska prosvjeta.⁶

⁴ - Ne treba ga miješati s tjednikom Nedjelja koji je izlazio u Sarajevu 1922–1925. kao prethodnik Katoličkome tjedniku.

⁵ - Iz obilja literature o Hrvatskom katoličkom pokretu upućujem na: Zlatko Matijević (ur.), Hrvatski katolički pokret. Zbornik radova. (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002); Jure Krišto, Hrvatski katolički pokret 1903.–1945. (Zagreb: Glas Koncila, 2004)

⁶ - Usp. Vladimir Lončarević, Književnost i Hrvatski katolički pokret (1900.-1945) (Zagreb: Alfa, 2005), pp. 268–335.

MUSLIMANI KOJI SU VOLJELI HRVATSKU

Halid auševi : HERCEG-BOSNA I MI, rasprava, str. 41-44
(2/1940.)

Nesretni povijesni razvitak hrvatskog naroda, koji ve stolje ima stoji na mrtvoj straži Zapada prema Istoku, i nimalo povoljna konfiguracija tla pojedinih hrvatskih pokrajina, — radi koje su one bile izvrgnute razli itim, esto i potpuno opre nim, kulturnim, nacionalnim, i religioznim utjecajima, — pogodovali su još od najranijih vremena bujanju centrifugalnih elemenata u našem narodnom organizmu. Ti elementi uspjeli su vrlo rano razoriti kulturno, religiozno, socijalno i politi ko jedinstvo hrvatskog naroda na mjesto kojeg uskrsava partikularizam Hrvatske, Dalmacije, Slavonije i Herceg-Bosne, partikularizam i provincijalizam, kojeg hrvatski narod ve stolje ima teško podnosi i kojeg mu ni do danas nije uspjelo potpuno uništiti i savladati.

I dok, tek u najnovije doba pod utjecajem preporo ene hrvatske nacionalne ideje i inih politi kih prilika periferne hrvatske pokrajine (Trojednica) gotovo ne ujno likvidiraju taj svoj historijski provincijalizam, dotle jezgro hrvatskih zemalja, Bosna i Hercegovina, prkosna i udljiva poput mlade djevojke, drži se i nadalje po strani, predstavljaju i tako za nas još uvijek problem, ije porijeklo moramo tražiti u davnom i tamnom dobu Dobrih Bošnjana, problem, koji je i pored svega toga danas zrio za rješavanje, koje mora neminovno uslijediti u najskorije vrijeme, a koje nas ne smije zate i nespremne i neodlu ne.

Ve u najranije doba hrvatske povijesti Bosna i Hercegovina polazi svojim samostalnim putem (XI. st.), budu i da mlada

hrvatska narodna država, ne mogavši savladati prirodne prepreke svoga i

84

bosansko-hercegova kog tla, nije mogla nikada ste i trajnijeg upliva u nutrini Herceg-Bosne, ije gospodarsko, klimatsko, floristi ko i faunisti ko jedinstvo¹ postavlja pod takovim okolnostima vrlo brzo onu jaku geografsku bazu, koja tako rano izbacuje na površinu — pored drugih faktora psihološke prirode — bosanski individualizam i politi ki separatizam, na koji se nužno nadovezuje razvitak bosanske državne ideje. Patarenstvo, ta udna i neispitana katoli ka hereza, koja se javlja nekako u isto vrijeme, stvarno nije ništa drugo nego manifestno potenciranje bosanskog individualizma.

Zahvaljuju i, me utim, svome nimalo sretnom geografskom položaju, Bosna i Hercegovina, nesumnjivo hrvatske zemlje, postaju vrlo rano prijeporno područje radi kulture, religiozne i nacionalne raznorodnosti svoga stanovništva, ija je šarolikost logi na posljedica ogromnog sudara najrazli itijih struja i ideja (patarenstvo, katolicizam, islam, pravoslavlje), koje se upravo sukobljavaju na bosansko-hercegova kom teritoriju.

Još prije turskih provala zapo eto formiranje religiozne, socijalne i društvene heterogenosti bosanskog pu anstva padom Bosne i Hercegovine dolazi do svog vrhunca, jer turskim prodorom ne samo da u Herceg-Bosni iskrsava na površinu jedna nova religiozna i socijalna skupina (muslimani), koja se formira isklju ivo od doma eg autohtonog živilja, nego masovnim useljavanjem u opustjele bosansko-hercegova ke krajeve velikih skupina Cincara, Vlaha, Srba, Kucovlaha i dr. stupa sada na poprište pravoslavlje odnosno srpstvo, kojem do 1463. god. uop e u Bosni i Hercegovini nije bilo ni spomena, a koje sada postaje — radi velikog broja doseljenika — znatan imbenik u daljnjem razvoju ove hrvatske pokrajine.

¹ - Dr. Ivo Pilar: "Politi ki zemljopis hrvatskih zemalja."

85

Dr. Halid Čaušević

Radi nesre enih socijalnih i političkih prilika kroz cijeli turski period jaz izme u pojedinih konfesionalnih skupina, koje se sad diferenciraju i kao socijalne skupine, u Bosni i Hercegovini bio je tako dubok, da su vjerski i socijalni sukobi bili vje ito aktuelni. I dok pod ovakovim prilikama katolici stalno upiru svoje o i preko Une i Save, odakle se nadaju pomo i i slobodi, a pravoslavni (osobito u XIX. st.) od Srbije i Rusije željno o ekuju prodor preko "Drine vode — me e plemenite", dotle bosansko-hercegova ki

muslimai, kao povlaš eni i vode i elemenat, ostaju sada jedini nosioci bosansko-hercegova kog individualizma, nosioci, koji i u

86

istokrvnim katolicima, a pogotovu u pravoslavnim vide samo i isklju ivo dvije fronte, ija je životna zada a uništiti dominaciju polumjeseca u Herceg-Bosni. I baš u ovome tijekom povijesti izgra enom stavu pojedinih vjerskih skupina u Bosni i Hercegovini treba tražiti onaj psihološki imbenik, koji je neposredno pred okupaciju i poslije nje prouzrokovao relativno tako brzo nacionalno osvješ ivanje katoli kog, a naro ito pravoslavnog bosansko-herce-gova kog društva. Jedino su muslimani — kao što se i moglo o ekivati obzirom na njihov historijski socijalni razvitak — ostali, na veliku nesre u Hrvatske, povu eni u sebe i neopredijeljeni.

Obzirom na ovakav stav muslimanskih masa, koje nisu bile anacionalne nego samo nacionalno nesvjesne, rješenje bosansko-hercegova kog problema, — rješenje naime pitanja kome pripada Bosna i Hercegovina, Hrvatskoj ili Srbiji, — ostalo je otvoreno kroz svo vrijeme austro-ugarske uprave. itav niz u enih rasprava, propagandnih brošura i dizertacija pisano je u to doba o Bosni i Hercegovini, ali sve je to bilo samo puko teoretiziranje, jer stvarnost je bila druga ija. A tu stvarnost malo je tko pokušavao ozbiljno uzeti u obzir i izmijeniti.

Nakon prevrata Bosna i Hercegovina proživljava najteže doba svoje povijesti. Pod Austro-Ugarskom otvoreno i na eto bosansko-hercegova ko pitanje, sada se pokušava riješiti nasilnim putem, neprestanim zapostavljanjem i ekonomskim upropaš ivanjem bosansko-hercegova kog autohtonog stanovništva (osobito muslimana, agrarna "reforma" i sl.). Ali sve je uzalud. Bosna i nadalje daje otpor. Radi toga šesto-sije anjska diktatura bjesni upravo najžeš e protiv ovoga nesretnog podru ja, i cijepa ga, kao ni jednu drugu hrvatsku pokrajinu, na

etiri udnovata i nelogi na dijela. Time naravno bosansko-hercegova ko pitanje ne samo da nije skinuto s dnevnog reda, nego je još više zapleteno, tako da je danas problem Bosne i Hercegovine postao goru i. Rješenje tog

87

problema traži se sada sa svih strana. Razne grupe i grupice, stranke i pokreti, svih mogu ih i nemogu ih socijalnih i nacionalnih orijentacija, ve otvoreno iznose svoja stanovišta prema bosansko-hercegova kom pitanju. To nužno iziskuje da i hrvatska omladina, uo ivši svu grubost bosansko-hercegova ke stvarnosti, iznese jasno i odlu no svoj stav prema problemu Herceg-Bosne.

Na elno stanovište hrvatskih nacionalista, od kojeg nema odstupanja, prema Bosni i Hercegovini je ve davno odredio i jasno formulirao veliki otac domovine Star evi . Mi njegove rije i ponavljamo bez ikakovih dodataka. Tražimo potpuno sjedinjenje Bosne i Hercegovine ostalim hrvatskim krajevima. Taj zahtjev ukorjenjen je u povijesnom hrvatskom državnom pravu, u živom pravu hrvatskoga naroda, koji u Bosni i Hercegovini i danas, nakon svih povijesnih katastrofa, tvori vrstu nacionalnu ve inu, u zemljopisnom smještaju hrvatskih zemalja, kojima je Trojednica ljuska, a Herceg-Bosna jezgra,² u gospodarskoj povezanosti Herceg-Bosne s Trojednicom. Sve te okolnosti ine, da hrvatske zemlje bez Herceg-Bosne nemaju nikakva izgleda da se afirmiraju kao samostojna narodno-politi ka cjelina.

To na elno stanovište, koje zastupa hrvatska nacionalisti ka omladina u skladu s pravim potrebama cijele hrvatske nacije kao i same Herceg-Bosne, kojoj bez Hrvatske nema opstanka, ne prije i nas, da imademo puno razumijevanje za današnju politi ko-takti ku borbu Hrvata-muslimana za autonomiju Bosne i Hercegovine. Taj zahtjev, nošen od bosansko-hercegova kih muslimana, uvjetovan je sadašnjim naro itim politi kim

prilikama. Muslimani su nosioci bosanskih tradicija, koje u njima žive još uvijek snažnim životom. Ako oni, obzirom na današnje konkretno državno stanje, smatraju potrebnim, da isti u zahtjev za autonomijom Bosne i Hercegovine, to je razumljivo, da hrvatska nacionalisti ka omladina taj zahtjev prihva a imaju i u vidu, da se

88

radi o jednome prelaznom razdoblju. Hrvatski nacionalisti priznaju Herceg-Bosni pretežno muslimanski zna aj te ne mogu, a da iz toga ne povuku zaklju ke u svakoj prilici. Sada to zna i, da hrvatski nacionalisti prihvaaju muslimansku borbu za autonomijom Herceg-Bosne, imaju i naravno u vidu, da to nije kona ni cilj ni ideal. Za budu nost naš je ideal ne autonomna Herceg-Bosna, ve Herceg-Bosna kao središte Hrvatske (Dr. Mile Budak: "Naj iš o j hrvatskoj krvi"). Postupaju i tako vežemo sudbinski povijesnim ciklonima pokidane niti hrvatskog narodnog jedinstva u samom, vorištu hrvatskog života: u Herceg-Bosni.

Na tom teškom, ali uzvišenom radu odigrati e najznatniju ulogu upravo omladina obadviju grana hrvatske nacije: muslimanska i katoli ka. Vjerujemo, da je najbrži put nacionalnom kona nom probu enju širokih slojeva muslimanskih, ako se u dnevnoj šaradnji ostvari puno povjerenje izme u katolika i muslimana. U tom pogledu danas su prilike zadovoljavaju e, budu i da vodstvo muslimanske politike stoji u rukama izrazitih Hrvata: dra Džafera Kulenovi a i prof. Hakije Hadži a. Iz svakidašnje saradnje katolika i muslimana na politi kom, kulturnom i inome podru ju niknut e pona no potpuno probu enje muslimana. Na tom djelu prva rije pripada mladosti, katoli koj i muslimanskoj.

² - Dr. Ivo Pilar: ibid.

MUSLIMANSKI VOZNI RED 2012. U DEŽELI (2), Ejub Ćandi
– Ćando, Velenje

Drugi nastavak ovoga djela izaći će u idućem broju "Projektnog
vjesnika". Razlog: Tehničke okolnosti.

ROMAN U NASTAVCI MA

TRI NAJVE A HRVATSKA KRALJA

Dr. Lovre Kati , Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1943. godine

UVOD

Pred nekoliko godina proveo Don Lovre školske praznike kod svog prijatelja Don Rade, župnika u Cisti u imotskoj Krajini.

Prijatelji zajedno šetali po okolini i ogledali stare ste ke, a uzput se razgovarali o tome, kako se više puta sa uvala uspomena na starinska vremena i u samome nazivu pojedinih predjela.

Don Rade, ovjek velikog znanja i iskustva, upozorio prijatelja na neke predjele u okolici. Jedna se njiva zove Crikvine, druga Sv. Stjepan, a nigdje u blizini crkve. Još se pri a, da se uo glas kod Sv. Stjepana: Zvoni Jakove, u Stjepana je zvonilo! Župska crkva je danas posve ena sv. Jakovu.

To zna i, da je tamo bila crkva, a možda posve ena sv. Stjepanu. Ovaj je svetac bio mnogo štovan kod starih Hrvata. I doista sutradan pregledaju i svu njivu opaziše, da se na jednom mjestu izdižu dva humka u obliku polukruga.

— Evo, — re e Don Lovre. — ovo su dvie abside dviju crkvi.

Pokušali prijatelji kopati i našli temelje tih zgrada: jedna je bila starokrš anska crkva, a druga starohrvatska.

Glas pukao o tome po Cisti i okolici, ali kako se širio, onako se i istina izkrivila. U drugome selu ve su pripoviedali, da se u Cisti

našla kruna kralja Tomislava. Po eo sviet grnuti u Cistu, da vidi tu svetinju. Da se ne vra a razo aran, stali Don Lovre i Don Rade prikazivati svietu glavne doga aje stare hrvatske poviesti pou avaju i ga ujedno o važnosti hrvatskih starina, te kako ih treba uvati.

Jednoga pak predve erja sjedili pred ku om glavara Ciste Don Lovre, Don Rade, poštar ski inovnik i nekoliko aka. Gospodin u itelj i u iteljica upravo se spremali na praznike u primorje, pa se s njima opraštali.

Opet se zapodjenuo razgovor o kruni kralja Tomislava. Poštar e upitati:

— Znade li se barem, kakva je bila?

— Dakako da se zna, — odgovori Don Lovre. — U Splitu se nalazi crkva sv. Ivana Krstitelja i u njoj krstionica obložena starinskim plo ama. Negda su te plo e, dar hrvatskoga kralja, bile dio oltara neke stare crkve. Na jednoj plo i prikazan je lik hrvatskoga kralja. Kralj sjedi na prijestolju s krunom na glavi, s križem i vladarskom kuglom u rukama. Do njega stoji velikaš, a po zemlji se prostro podanik klanjaju i se kralju po izto nja kom obi aju.

Dok je Don Lovre govorio, ak Ljubo odtr ao ku i i donio sliku splitske krstionice. Svi su s ljubavlju i udivljenjem promatrali kraljevsku krunu na slici.

— Evo, — nastavi Don Lovre, — kruna je urešena trima križevima, a obru oko glave biserom. S obru a se spustila dva štitnika na uha. U enjaci su dugo prou avali i naga ali, koji je hrvatski kralj prikazan na toj plo i. Jedni su tvrdili, da je Tomislav, drugi kažu: ne, nego Petar Krešimir ili Zvonimir. Sva tri su bili u uzkom dodiru s gradom Splitom.

— A zna li se išta o tim kraljevima? — zapita lugar.

Ste ak s Crljivice
(hr.wikipedia.org)

— Dakako da se zna. To su najveći i hrvatski kraljevi. Bili su gospodari zemlje od Jadranskoga mora do Dunava. Krešimir i Zvonimir ponosno su se pisali: kralj Dalmatinaca i Hrvata.

— Pa daj, duša ti se raja nauživala, — prihvati glavar, — pripoviedaj nam, Don Lovre, o tim blaženim vremenima.

Don Lovre pristao i za nekoliko dana društvance se sastajalo, da sluša ne priču iz davnine, već pravu istinu

O blistavom sjaju hrvatske krune.

Što u Cisti Don Lovre pripoviedao, to je evo ovdje

i napisao za utjehu i pouku dragome hrvatskome narodu.

KRALJ TOMISLAV

Kad prvoga dana seljani i aci posjeli po od žege izgorenoj travi, Don Lovre na jedan pove i kamen, zapo eo razgovor:

— Prije kralja Tomislava hrvatska bijaše kneževina, a i sam Tomislav bijaše još godine 914. knez. Stari pisac Toma Arci akon, kanonik splitski, pripovieda za splitskoga nadbiskupa Ivana ovo: Nadbiskup Ivan življaše godine 914. za kneza Tomislava. Toma je živio u trinaestom stolje u, pa je napisao. poviest solinskih biskupa i splitskih nadbiskupa. Imao je on u ruci mnogo pisama iz starine, koja su kasnije propala, pa nam dobro služi njegovo djelo za poznavanje hrvatske poviesti. Njega emo više puta spominjati. Dakle i Tomislav bijaše izprva knez. No hrvatska država za njega bijaše dovoljno oja ala, a i Tomislav se proslavio, pa je bilo vrijeme, da se prozove kraljem.

— Pa tko mu je smetao? Mogao mu je i otac i djed, — upade glavav Ciste.

— Nije to tako, moj glavaru! Što ti vriedi ime, ako nemaš mo i? Drugi bi mu se vladari rugali, a jao ti poglavici, koji izgubi poštovanje u svietu.

Za predšastnika Tomislavovih Hrvatska se bila ve oslobodila vrhovni tva tu ih naroda, dapa e car bizantinski, a to e re i gr ki car u Carigradu, naredio dalmatinskim gradovima, da pla aju danak hrvatskome knezu onoliko, koliko su dotada pla ali njemu.

Taj se car zvao Vasilije, a vladao je od godine 867. do 886. U to doba bio knez hrvatski Zdeslav, prijatelj carev.

I drugi su morali pla ati Hrvatima danak, ako su željeli slobodno i bez pogibelji ploviti mimo njihovu obalu.

Bilo je i pametnih i u enih glava u Hrvatskoj. Ve je knez Trpimir g. 852. doveo etu redovnika sv. Benedikta i sagradio im samostan

93

u Solinu. Dostojno nicaio samostan jedan za drugim, a to zna i škola za školom, jer su benediktinci bili pravi u itelji naroda, kako sam ve pripoviedao u mojoj knjizi "Na vratima hrvatske poviesti".

Eto takvu je državu nasliedio Tomislav od svojih djedova.

Bijaše ta država i jaka. Prostirala se sve do Drave i Dunava pa do Neretve.

Imala je mnoštvo bojnih la a, i to baš na broj osamdeset velikih bojnih la a i stotinu malih. Velike la e zvale su se u ono doba sagine, a male kondure.. Na svakoj je sagini bilo etrdeset oružanih vojnika, a na konduri deset do dvadeset. To su borci, ali osim njih još se nalaze na la i vesla i. Nije se moglo u boju ekati, da dune povoljan vjetar i nadme jedra, ve se la a kretala snagom mišica. A emeran je bio život i gorak kruh tih vesla a. U ono doba bila ast biti vojnik.

— I danas je! — kli e lugar. — Tamo u našem susjedstvu ostavila djevojka momka, kad ga komisija proglasila nesposobnim za vojnika.

Don Lovre nastavi poslije ove upadice:

— Ali sramota je bila biti vesla . To su bili ve inom robijaši, i prikovali bi ih za klupu u unutrašnjosti broda, pa im itav život prolazio u tome težkom i napornom poslu.

itav život proživjeli bi na moru, a mora nisu vidjeli, ve kao u tamnici amili u utrobi broda lome i se uz dugo i teško veslo. Sunca ni mjeseca ne gledaju i, ve samo upiru i o i u

zapovjednika robijaša, koji im davao rukom i palicom znak, kako imaju veslati, otupili bi ti jadnici.

Je li se la a potopila, njima nije bilo spasa, tonuli su zajedno s njom.

94

Najve i broj tih vesla a bijaše zarobljen, a tobožnji krš ani zalie ali su se na naše obale, da nalove roblja, koje e prodati gospodarima la a.

I zlo ince bi osudili na galiju, pa je još do danas ostalo ime za zla ovjeka: galijot.

— A gdje su im bila jedra? — upita jedan ak.

— Imali su i jedra, ali nisu imali dobra kormila, niti su znali jedriti kao današnji mornari, donekle i protiv vjetra.

Uostalom pomorstvo je cvalo odavna na našim obalama. I jedna posebna vrsta brze la e prozvana je liburnska la a po Liburnima, koji su stanovali na obalama Jadranskoga mora od današnjega Šibenika do Istre.

I Hrvati se dadoše na more, im se naseliše u novoj domovini. Godine 642. preplovili su Jadran i osvanuli u Južnoj Italiji pod gradom Sipantom.

Najhrabriji i najvještiji hrvatski mornari bili su Neretvani. Oni su gospodarili morem, i nitko ih nije mogao pokoriti, a pod njihovom vrletnom planinom Biokovom slomila se je i najja a neprijateljska sila, te su im suparnici morali i danak pla ati.

Drži se, da je župan neretvanski bio zapovjednik mornarice kralja Petra Krešimira i Zvonimira.

Nije, kako vidite, Hrvat bio stranac na moru, ve se je odnjihao na njemu, pa se ne udimo, što je kralj Tomislav imao tako mo nu i veliku mornaricu.

Možda će vam se činiti, da je malena mornarica sto i osamdeset lađa, ali kad pogledamo, kolike su mornarice bile u naših susjeda, vidjet ćemo, da Hrvati nisu izostajali za njima.

95

Prva pomorska vlast u ono doba bijaše bizantinsko (carigradsko) carstvo, a imalo je svega tri stotine lađa. Mletci, koji su svoje bogatstvo i napredak osnivali na mornarici imali su dvjesta brodova.

Osim jakog brodograditelja imao je Tomislav i moćnu kopnenu vojsku. Na njegovu zapovijed hvata se mač i oštroga kopljica sto tisuća pješaka, a na hitre konjice šestdeset tisuća konjanika. Zemlja tutnji kud tolika sila proleće, a brda sjevaju od bljeska mačeva i kopljica.

Pa kud će hrabri vitezovi? Kud će? Kud nam zar Bog dosudio, da se uvijek kroz stoljeća borimo i krv lijemo? Providnost nam namijenila zadaću, da suzbijamo horde onih, koji bi htjeli zatrti kršanstvo i zapadnu prosvjetu.

Kad su Hrvati zatrli Avare, koji su bili iztriebili Rimljane i kršanstvo u zemljama, koje su Hrvati zauzeli potjeravši Avare, onda su mislili u krvlju stečenoj novoj domovini mirno živjeti. Ali uz ostale neprijatelje, kojima su Hrvati zube polomili, eto u početku desetoga stoljeća osvanuli Mađari na granici hrvatskih zemalja. Došli su tamo iz Azije i na svojim konjima provaljivali u Srednju Evropu, u Njemačko carstvo, a putevima uz Savu i Dravu htjeli se provući i do Italije. Naravno tamo se može doprijeti samo preko Posavske Hrvatske.

Ova zemlja, kasnija Hrvatska i Slavonija, između Save i Drave, priklonila se uz Dalmatinsku Hrvatsku ili — kako se onda zvala —

uz Bielu Hrvatsku. U Bieloj Hrvatskoj bijaše u to doba knez Tomislav. On prisko i o bratu u nevolji.

— Tako i treba! — re i e glavar. — Nema mi ve e muke nego, kad mi tko po ne grditi Hrva ane ili kad ujem, da u Zagrebu kakva šeprtlja nama Primorcima prigovara, što dolazimo tamo k njima. Hrvatska je zemlja i ova na primorju i ona na Savi, pa Hrvat je

96

svagdje kod ku e. Ja bih glavu dao za ona rodna polja slavonska kao i za ovaj naš kamen! — lupnu glavar štapom po sivom kamenu izpred sebe.

— Pošteno govoriš, glavaru! — povladi Don Lovre. — Samo bu o glavci kratke pameti mogu mrziti jedan ili drugi kraj svoje domovine. Takvi su ljudi izrodi i tu i pla enici. Njima je bog trbuh, kako kaže sv. Pavao. No takav ne bijaše knez Tomislav. Primio Tomislav objeru ke Posavske Hrvate, a oni doveli mladome knezu svoju brzu konjicu s posavskih ravnica. Sad nam je jasno, odkuda Tomislavu onoliki broj — šestdeset tisu a konjanika — a i potrebno mu bijaše konjani tvo, ako se je htio ogledati s Madžarima. Oni su, kao i svi azijski divlji narodi (Huni i Avari, a kasnije Tatari) vojevali na konjima i hitrinom bi svojom osvanuli sad na jednom, sad na drugom kraju te palili, plja kali i robili. Tko nije imao krepkih konjanika, uzalud mu i najja a pješadija; nije mogao odoljeti njihovom naletu.

Lugar e na to:

— Dašto. Dimi u osinjak, pa da si kao gora, ne eš se obraniti od osa, kad te sklope.

— Tako je! — Don Lovre e. — Koliko je bilo u ono doba Njema ko carstvo, pa sto muka mu ilo u bojevima s Madžarima. Upravo u to vrieme vladaše Niemcima Henrik I. Njemu dodijale

provale Madžara u njegovu državu, pa odlučio kako bilo da bilo do i tome na kraj. Uvidio, da ne može i nikako, dok ne uvježba svoje vlastite konjanike. Jednom ulovio jednoga madžarskog poglavicu. Sad je zgodna! pomislio. Madžari traže, da im vrati poglavicu. — "Vratitiću, ali uz pogodbu, da ne udarate na moju državu za deset godina", — odgovara car. — Madžari pristaju, ali zahtijevaju, da im car plaća danak. Pristao i na to Henrik premda teška srca. Tako je imao vremena, da uvježba svoje konjanike. Prošlo deset godina — dolaze

97

Madžari po danak kao obično. — "Nevalja vam ta", veli car, "pogodismo se za deset godina i ja sam pošteno platio. Sada dalje ne plaćam". — Nahrupili Madžari s vojskom. Jest! Ali ih Henrik dočeka s istim oružjem, kojim i oni napadali — sa svojim vitezovima na konju. I tako ih je razpršio, da im nije palo na pamet ni blizu granica doći, dok je Henrik živio.

Tomislavu nije trebalo uvježbati svoju vojsku. Postavio on u klance na puteve svoje kršne Biele Hrvate iz Dalmatinske Hrvatske, da prolaze, a na ravnicu izveo Posavske Hrvate. A sad vidite, što stara knjiga pripovijeda.

Bio jedan svećenik tamo dolje iz Podgorice u današnjoj Crnoj Gori, koja se onda zvala Crvena Hrvatska, a njemu ime nepoznato, pa ga obično zovemo Pop Dukljanin. Taj dakle pop iz Duklje ili Crvene Hrvatske ovo piše: "Kraljuju i Tomislav, u to vrijeme bio u kraljevstvo ugarsko kralj imenom Atila. I on skupi vojske i izajde s vojskom na kralja Tomislava. Bio Tomislav mlad i kripak u zvanjih. I uniše meju sobom mnoge rvanje i vazda Atila, kada se bijahu, izgubljaše i napokon ne mogaše se suprotiviti i pobije".

Poljar Luka, koji je prošao dosta svieta, primieti:

— Nu, kako zanosi tim jezikom! Inini mi se, da ujem kojega Bra anina ili Spli anina.

— Dobra ti je ta! I bila je ova knjiga pisana hrvatskim jezikom, kako govore naši primorci. Pop Dukljanin živio je oko god. 1150., pa je ovo zabilježio, kako je uo, da je narod pjevao još u njegovo doba o kralju Tomislavu.

Poštar Stipe upita:

— A kazuje li Pop Dukljanin i ono o vojnoj snazi kralja Tomislava?

— Ne, ne kazuje on to. Za tu viest imamo još boljega svjedoka. Zove se Konstantin Porfirogenet. On je bio car bizantinski, a kako

98

Cista Velika

se rodio u dvorani carskoj urešenoj bagremom ili ti grimizom, a to je fina crvena oha ili ti sukno i gr ki se zove porfyros, to se on tako nazivlje: Porfirogenetos, što zna i: ro en u grimizu. On je vladao od 912. do 959. godine, pa je. po tome upravo suvremenik kralja Tomislava. Napisao je taj car više knjiga i u jednoj govori o Hrvatskoj. Pripovieda, kako je njegov davni predšastnik car Heraklije pozvao i molio Hrvate, da protjeraju Avare, koji su bili osvojili mnoge njegove zemlje i pobili itavo stanovni tvo, Rimljane. Zatim kazuje car, kako su Hrvati došli i naselili se u Dalmaciji, koja je u ono doba dopirala sve do Beograda. Pripoviedaju i dalje o Hrvatima zabilježio je i ono o

brodovlju, pješacima i konjanicima kralja Tomislava. Kud eš
boljega svjedoka?

Poštar sko i na noge kao pomaman:

— Uh! uh! Kad još pišu naši neprijatelji, da Hrvata nije bilo, nego
da ih je Austrija stvorila! A evo, je li Austrija izmislila Popa
Dukljanina i Konstantina Porfirogeneta?

Don Lovre nastavi:

— To ti je, moj Stipe, po onu našu: Reci mi, da ti ne re em! Nije
nas Austrija ni stvorila ni izmislila, ali jest odgojila i branila i
stvorila hrvatske neprijatelje i ovdje u nas na primorju bez razlike
soja i

99

plemena i tamo na Savi i Dravi. No ne brinimo se zato, sunce se
ne da dlanom sakriti!

Kad je dakle kralj Tomislav juna ki odbio više puta Madžare i
pridružio svojoj državi Posavsku Hrvatsku, palo na nj oko i
bizantinskoga cara. Vidi car, onakav zoran junak može biti
carstvu u nevolji od pomo i. A zaista carstvo bizantsko našlo se u
nevolji. Godine 917. bijaše bugarski vladar Simeun Veliki nemilo
potukao bizantinsku vojsku, pa se dapa e prozvaao "car i
samodržac Bugara". Bilo to krivo Bizantu, jer su Grci u Bizantu
držali, da kako je jedan Bog na nebu, tako je i jedan car na zemlji
u gradu Bizantu. U to vrijeme mjesto nedorasloga cara
Konstantina Porfirogeneta vladala njegova majka. Zbog tih
neuspjeha stali Grci kriviti caricu, pa je strpali u samostan kao
koludricu. Carski admiral Roman Lekapen prisilio mladoga cara,
da vjen a njegovu k er, i kad se to dogodilo, onda admiral
Lekapen uzeo uzde vlasti u ruke, a car Konstantin zatvorio se
me u svoje knjige te u io i pisao, pa tako su i nastale one
njegove knjige, o kojima sam vam as prije govorio. No malo

Lekapenu bilo, što kao carev tast vlada, on se doskora proglasi carem i suvladarom Konstantinovicim. Sve to motri car bugarski i promišlja: treba zmiji glavu satrti, ho eš li biti miran od nje. Zato odlu i udariti na sam Bizant (Carigrad). U Bizantu se ljuto prepali, pa zovu Simeuna na pregovore. Misle: pametniji smo, vještiji smo u diplomaciji, pa emo Simeuna nadmudriti. Da, ali u Simeuna bistra pamet, pa on zaista došao na prijateljske razgovore, a kad Grci stali šarati, on e ti im odlu no:

"Pristajem na mir, ali pod jednim uvjetom. Roman Lekapen ima se odre i carske krune i grimiza, a mene ete primiti za svoga cara i gospodara!"

Naravno pregovori se razbiše. Simeun potraži nove saveznike. Na Jadranu mu je bio vjeran saveznik zahumski knez Mihajlo Viševi , ija se vlast prostirala oko Mostara i Neretve, ali taj mu ne može

100

dovesti toliko la a, koliko bi mu trebalo, da napadne Carigrad s mora. I Simeun ponudi savez protiv Bizanta Arapima, koji su imali svoju državu u Sjevernoj Africi. Pomognu li Simeunu Arapi, zakukat e Grci. No Grci su bili vješti diplomati. Obratiše se u toj nevolji onome, koga su najviše mrzili i otimali se njegovoj duhovnoj vlasti, zamoliše za pomo papu rimskoga. Patriarh carigradski Nikola piše papi Ivanu X., da ga priznaje poglavarom itave Crkve i moli ga, da pošlje svoje poslanike u Carigrad, da provedu jedinstvo gr ke crkve s rimskom. To je papa i u inio, a onda car Roman Lekapen moli i zaklinje papu, da ga izmiri s carem Simeunom. Pa i to bilo. Pred zidinama carigradskim zagriše se i izljubiše car Simeun i car Roman kao pravi krš ani, ali ipak ne sklopiše mira, jer jedan drugom ne vjerovali.

— Poljubili se kroz kamiš! — veli glavar.

— Upravo tako. No za nas Hrvate bilo koristno, što se Grci s papom izmirili. Hrvati su od svoga pokrštenja bili vjerni pristaše

rimsko-katoli ke Crkve. Nisu takovi bili dalmatinski gradovi: Kotor, Dubrovnik, Split, Trogir i Zadar.

ak Ljubo upade u rie :

— Bizantinska Dalmacija.

— Deder, Ljubo, kaži ti, što je to Dalmacija u doba kralja Tomislava? — ponuka ga Don Lovre.

Ljubo je bio vrstan u enik, pa liepo razloži svojim seljanima ovako:

— Dalmacija nije uvijek imala iste granice. Za doba Ilira, koji su živjeli u našoj zemlji prije Krista, Dalmatska zemlja sterala se oko Duvna i Solina do Neretve. Kad su Rimljani osvojili zemlje Ilira, a to je trajalo dugo vremena, osobito dok su pokorili ratoborni ilirski narod (od 229 prije Krista do 9 poslije Krista), onda je nastala u doba Dioklecijanovo pokrajina Dalmacija. Granice joj bile Istra,

101

Sava do Beograda, pa crta odatle na Skadar u Albaniji i onda Jadransko more do Istre. Ovu su rimsku Dalmaciju zauzeli Hrvati od Avara, kad su Avari i drugi barbarski narodi iztriebili i pobili gotovo sve Rimljane i Ilire, koji su primili rimski jezik. Tako je Dalmacija opet izgubila svoje granice: God. 803. i 812. kad je Karlo Veliki sklopio mir s Bizantom, on je prepustio Bizantu ono pet gradova Kotor, Dubrovnik, Split, Trogir i Zadar, te otoke Rab, Cres, Lošinj i Krk. Ovi gradovi i otoci prozvaše se Dalmacijom — a sva ostala zemlja Hrvatskom.

Don Lovre pohvali svoga aka, da je dobro protuma io, što je Dalmacija u starohrvatsko doba, a Ljubinu otcu sve brk poigrava od radosti.

— Dakle, — nastavi Don Lovre, — ova Bizantinska Dalmacija nije slušala rimskoga papu, ve carigradskoga patriarha i carigradskog

(bizantinskoga) cara. U znak pomirenja patriarh carigradski prepusti papi Dalmaciju i tako se na oše zajedno Hrvati i Dalmatinci u istoj crkvi. No to nije bilo dosta Bizantu. On je želio ste i saveznika. Kako sam već prije spomenuo, palo mu oko na Tomislavljevu vojsku, pa da ga predobije za se, ponudi car bizantinski Tomislavu, da će ga imenovati upraviteljem dalmatinske pokrajine ili kako su onda Grci govorili: dalmatinskog temata. To je Tomislav drage volje primio, i car mu predao gradove i otoke i imenovao ga prokonzulom ili po grčku hipatosom, a obje riječi znae upravitelj pokrajine.

Šta je već moglo smetati, da se Tomislav proglasi kraljem? Krivo bi bilo misliti, da je Tomislav dobio kraljevski naslov kao kakav dar. On ga je zaslužio svojim junakim djelima, što je obranio Italiju od mađarske najeзде i bio prijatelj caru u Bizantu.

102

I glavari i lugari i poštar, a i svi slušatelji škrinuše zubima od puste želje, da im se je bilo proslaviti zajedno s Tomislavom. Glavari tu i štapićem po kamenu, kao da odsieca glave u boju.

— A što ćete, znam, vi biste željeli, da ste se rodili u ono slavno doba, pa da jašete konje vitezove, a ne da ovako bez srca junaka koga gledate, kako vam ljetno sunce pali njive i polja, a pomoći ne možete. Svaka u svoje vrijeme, oni bili ratnici, a vi ratari.

Svi junaci mukom zamukoše i nikom ponikoše, a don Lovre prosliedi:

— Zaslužio je Tomislav krunu i kao ujedinitelj hrvatskoga naroda ovoga na moru i onoga na Savi, a zaslužio tu i hrvatski narod, jer se osovio na svoje noge i prosvietlio se.

Nije to no poznato, kad je dobio Tomislav naslov kralja, no svakako između u godine 914. i 925. Čuli ste, da je po Tomi Arčeviću bio još knez godine 914., a već godine 925. piše mu papa rimski Ivan X. pismo i stavlja na početku naslov: Tomislavu, kralju Hrvata. Dakle zna i, da je godine 925. već bio kralj.

Stara Jela već dva tri puta provirila na vrata župske kuće, znak, da je objed na stolu, pa se Don Lovre oprostio s društvom i urekao, da će sutra reći misu oko devet sati i onda će nastaviti pripovijedanje o kralju Tomislavu.

Odlaze i kući i glavar sve vrti glavom i tu će štapom po draci uz seoski put kao da bi nekom glavu odsjekao.